

אמונה וביטחון לאומי

מבצע "חומת מגן" כנקודת מפנה
ב"קרב על הרוח"

הרב אליעזר חיים שנוולד (אל"מ במיל') (

ראש ישיבת ההסדר "מאיר הראל" מודיעין

מהדורה מיוחדת לציון עשור למבצע "חומת מגן"

כל הזכויות שמורות למחבר

ניתן להעתיק ולצלם את התוכן המילולי (לא כולל תמונות) על פי הצורך – אם מיועד ללימוד, ולא לשם מטרת מסחריות

מודיעין ניסן תשע"ב – אפריל 2012

הוצאה לאור: ישיבת ההסדר "מאיר הרצל" מודיעין.

רח' עמק בית שאן 53 מודיעין ת.ד. 354

טל': 08/9719935, פקס: 08/9719938

דוא"ל: yeshivatmeirharel@gmail.com

אתרנו באינטרנט: <http://meirharel.org>

הפקה והדפסה: דפוס העיר העתיקה ירושלים

אמונה וביטחון לאומי

מבצע "חומת מגן" כנקודת מפנה

ב"קרב על הרוח"¹

לזכר צורבא מרבנן תלמיד יקר ואהוב

אבינועם אלפיה הי"ד

שנרצח בפיגוע בצומת יגור במהלך מבצע
"חומת מגן"

ראשי פרקים

- א. הקדמה: נקודת הכרעה אסטרטגית – עוד לפני שנורה הכדור הראשון.
- ב. משוואת הביטחון הלאומי – ומשקלה של ה"תודעה" ב"קרב על הרוח".
- ג. טבע העימות ומבצע "חומת מגן".
- ד. בזכות יוסף הצדיק – קבר יוסף
- ה. "גור אריה" רדום – משל לשינויי מפלס "המוטיבציה הלאומית" בשנים האחרונות

בפרוץ מבצע "חומת מגן" (פסח תשס"ב) שימשתי כסמח"ט חטיבת "יפתח" - חטיבת מילואים בחיל השריון. החטיבה השתתפה כחטיבה אורגנית במבצע "חומת מגן" בכיבוש החלק המזרחי של העיר שכס ובכללו קבר יוסף ומחנות הפליטים: בלטה והעסכרים (זכינו להיות הראשונים לפתוח מחדש את קבר יוסף, לאחר תקופה ארוכה שלא היה נגיש להגעת יהודים). העיר שכס היתה בירת הטרור של השומרון, והיתה מבוצרת וממוטענת יותר מכל הערים שנכבשו במבצע. למרות זאת הקרב, לא זכה לפרסום משום שבי"ה הוא הסתיים בזמן קצר ללא נפגעים. פעמים רבות התבקשתי מאז לספר את סיפור הקרב מזווית אישית של מפקד בכיר ורב, שמשולבת בו ראייה מבצעית אסטרטגית וראיה ערכית ורוחנית של המבצע.

לאחר שהרציתי על מבצע בהזדמנויות שונות, התבקשתי להעלותו

¹ המאמר בראשיתו הוא עיבוד של הרצאה שניתנה בישיבת עטרת כהנים בחוה"מ סוכות תשס"ג. הרעיון המקורי היה להוציא לאור את "יומן המלחמה" של "מבצע חומת מגן" בהיבטיו הרוחניים וההלכתיים תחת הכותרת, "שו"ת חומת מגן", אולם לא פעם "מה שהלב חושק, והדור זוקק, הזמן עושק", ולא עלתה בידנו להוציא לפועל מחשבתנו. במהלך השנים התפנינו לעדכן אותו ולהרחיבו. יש לשים לב שהדברים נכתבו לפני ההתנתקות, ולפני "מלחמת לבנון השנייה" וכן לפני מבצע "עופרת יצוקה".

על הכתב. וכך נכתב המאמר במספר מהדורות לפני שנים רבות. בימים אלה ימלאו עשר שנים למבצע, ועדיין חשיבות הדברים לא פגה, על כן ראינו לנכון לחזור ולהוציאו לאור, בפורמט אינטרנטי.

א. נקודת הכרעה אסטרטגית – עוד לפני שנורה הכדור הראשון.

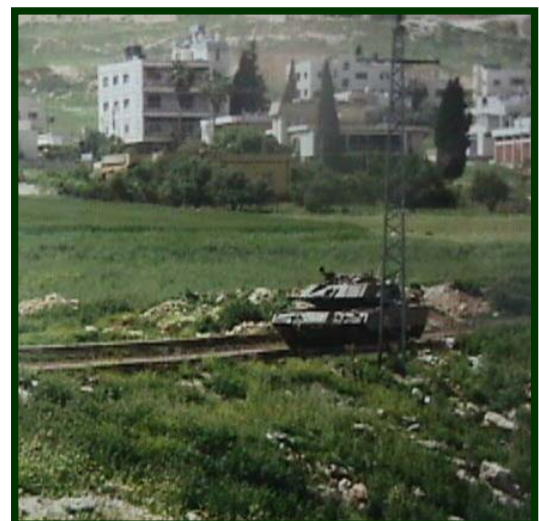
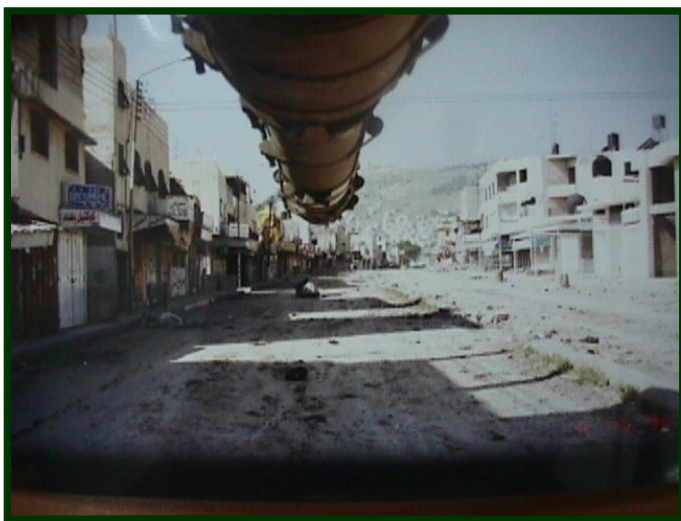
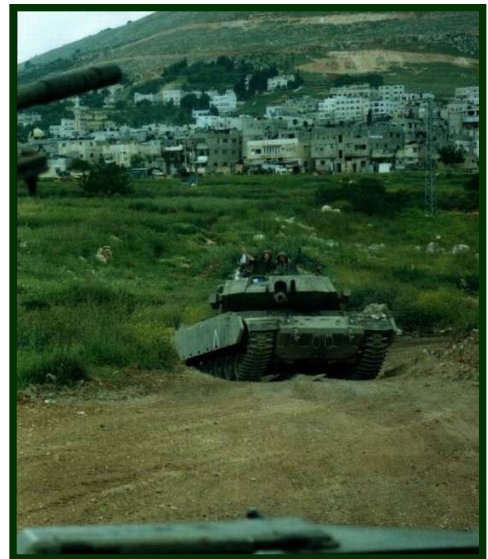
גיוס המילואים למבצע "חומת מגן" התחיל ביום שישי ונמשך במהלך שבת חול המועד פסח. המשימה של חטיבת המילואים שלנו היתה להשתתף בכיבוש העיר שכם. שכם היתה בירת הטרור של יהודה ושומרון, והתבצרו בה אלפי חמושים מכל הארגונים, לכן הוקצו לכיבושה שלוש יחידות: יחידת הצנחנים, יחידת גולני וחטיבת השריון שלנו.

כבר בשעות הבוקר החלה החטיבה בקליטת אנשיה וצידום, ובארגון יחידות המשנה שלה. מפקדת החטיבה הקימה חמ"ל והחלה בתכנון המבצע וב"נוהל קרב", ובמקביל ניהלה את תהליך הגיוס וההתארגנות. במהלך התכנון הושקע מאמץ רב להשיג מידע על התארגנות המחבלים בעיר ועל מיקום המטענים שהונחו בקרבת הצירים. בשעות הצהריים המוקדמות החלו המפקדים להגיע לחמ"ל כדי לקבל עדכונים ומשימות, והחלו במלאכה, במרץ רב. הכרנו את חיילי ומפקדי החטיבה ואת איכותם המיוחדת, ידענו שאנחנו יכולים לסמוך עליהם, היינו בטוחים שיעשו את המירב והמיטב כדי שנצליח לעמוד במשימה.

למרות שכולם הבינו מה עומד בפנינו, היתה חדווה מיוחדת במפגש, לאחר תקופה שלא נפגשנו, מן תחושה משפחתית, קירבה ורעות מיוחדת שמתגברת בהקשרים שכאלה.

ניהול מקצועי של מספר תהליכים במקביל מצריך ריכוז רב תוך כדי עשייה אינטנסיבית. המחשבה צריכה להיות מרוכזת במה שצריך לעשות, תוך כניסה לפרטים, בקבלת החלטות וקביעת סדרי עדיפויות, בפתרון בעיות, ובנסיון למנוע מראש בעיות אפשריות. עשייה אינטנסיביות מעסיקה את המחשבה ואינה מאפשרת כמעט להפנות

צבא וישיבה – תרומה דו חזיתית לקיום הלאומי של ישראל

מבצע חומת מגן בעיר שכס (צילום- לוחמי החטיבה):

משמאל למעלה למטה: 1. טנקים של החטיבה בכניסה לעיר שכס; 2. מחנה פליטים במזרח העיר (צפיפות אוכלוסין גבוהה); 3. הרחוב הראשי של שכס מבעד לאפיסקופ הנהג (בחלק העליון של התמונה רואים את התותח). מימין: 4-6. טנקים של החטיבה בציר עפר מזרחי בעיר שכס; 5. העיר שכס בין הר גריזים לבין הר עיבל.

אליעזר חיים שנוולד

משאבים, חשיבה, זמן, ותשומת לב - לדברים אחרים. במקביל לה מלווה העשיה בתחושות שונות: תחושה של אחריות כבידה להצלחת המשימה ולגורל האנשים. תחושה של "שעת מבחן" לעם ישראל בכלל, ולחטיבה בפרט. המבצע העמיד במבחן את כל מה

שהכנו וטיפחנו במהלך השנים: את הנחות העבודה, התכניות, האימונים, משאבי האנוש ורוח היחידה.

בנוסף לכך היו מספר סימני שאלה שריחפו ברקע של העשיה. בשנים האחרונות היו שטענו שלחימה בערי יהודה ושומרון ובסמטאות הקסבות תהיה כרוכה בעשרות ואולי אף מאות נפגעים. גם אם היה ברור שזו היתה הערכה מופרזת עדיין נותר סימן שאלה גדול שמעצים את כובד האחריות המוטל על כתפינו כמפקדים, ובמיוחד כאשר מדובר על לוחמי מילואים בעלי משפחות.

סימן שאלה נוסף שריחף ברקע: מה יהיה היקף ההתגייסות? בשנים האחרונות היו מפקדים שסברו שהיקף ההתגייסות של אנשי המילואים ב"יום פקודה" יהיה שונה ממה שהיה במלחמת יום הכיפורים ואף במבצע שלום הגליל. לדעתם: "אנו חיים בתקופה שונה"; ואין לפתח ציפיות שהיקף הגיוס יהיה כמו שראינו בעבר, על אחת כמה וכמה אם הלחימה תהיה בערי יהודה ושומרון.

בנוסף לכך הערכנו, שהאנשים יודעים שהחטיבה הולכת להלחם בעיר שכם ומבינים את הסיכון הרב הכרוך בכך.

גם שאר התנאים היו עשויים להשפיע: גיוס בעלי משפחות בתקופה של חופשה שהילדים מצויים בבית, ומזג האויר החורפי שהקשה מאד. היה קשה להעריך מראש כיצד כל אלה ישפיעו על אחוזי הגיוס.

הלילה ירד, השבת נכנסה, ניצלנו את ההפוגה בין קבוצות התכנון בחמ"ל כדי לעשות קידוש. הוצאתי מהתיק בקבוק מיץ ענבים שהבאתי איתי מהבית כדי לעשות קידוש. בהחלט לא סיטואציה רגילה של קידוש בליל שבת. לפי המסורת הצהליית המח"ט הקדים לומר כמה מילים ובמהלך הקידוש כל מפקדת החטיבה נעמדו, כל אחד מצא משהו כדי לכסות את ראשו, במהלך הקידוש, כולם הרגישו שייכים.

במהלך קבוצות התכנון במפקדת החטיבה קיבלנו דיווחים שוטפים, על התגייסות החיילים והתארגנות יחידות החטיבה. בשנים עשרה וחצי בלילה, לאחר תום ההכנות המבצעיות הראשוניות, החלטתי לגשת לבקר ביחידות ולהתרשם בצורה בלתי אמצעית מהמתרחש שם. נלווה אלי סמח"ט ב' של החטיבה.

הגענו לגדוד הראשון. בתוך הסככה הענקית היו בין 400 ל-500 חיילים. כמעט כל החיילים כבר ישנו אולם היתה קבוצה לא מבוטלת של חיילים שהמתינו בצד בלבוש אזרחי. שאלנו את אחד המפקדים מדוע הם לא מתארגנים לשינה - שכן במהלך היום צפויה פעילות רבה? תשובתו היתה: "לא נותר ציוד עבור החיילים שהגיעו בשעה האחרונה, משום שהגיעו יותר אנשים מהצפוי, וכל הציוד שהיה במחסנים חולק. אפילו ציוד מינימלי לא נשאר: לא מדים, לא מעילים, לא שקי שינה ולא מזרונים". הערכנו שנוכל להשלים את הציוד החסר ע"י ציוד מיותר שישאר בשאר היחידות שבהם הגיוס לא יהיה מלא. לא העלנו על דעתנו שגם בשאר היחידות המצב יהיה דומה. המשכנו בסיור בשאר הגדודים בפלס"ר בפלחה"ן ובכל שאר היחידות החטיבתיות, והופתענו לגלות שבכל יחידות החטיבה יש אותה בעיה. בליל הגיוס אחוז הגיוס בקרב הלוחמים בחטיבה עבר את סף מאה האחוז². זה היה הישג חסר תקדים שגרם לנו סיפוק גדול. אולם היה לכך גם פן נוסף: היה עלינו להשלים את הציוד החסר,

² כדי להמחיש את המשמעות של המספרים צריך לפרוט את המספרים הגדולים למספר דוגמאות: הסמח"ט הקודם, כבן חמישים ושנים, היה מ"פ בשריון כבר במלחמת יום הכיפורים, וסיים את תפקידו כסמח"ט לפני כשנתיים. ביום שישי בבוקר התייצב בחטיבה כאילו זה היה דבר מובן מאליה, לא מדובר בהרפתקן צעיר שמחפש "קרבות", המשמעות של הסיכונים בכניסה לשכם היתה ברורה לו. הגיע גם מ"פ הפלס"ר הקודם שסיים את תפקידו כבר לפני למעלה משנה. לא בא בחשבון שהוא יפקד על הפלס"ר במקום המ"פ המכהן, אולם הוא עמד על כך בתוקף שנשלב אותו בכל משימה שהיא. אנשים נוספים שכבר סיימו את השירות שלהם, מפני שעברו את גיל המילואים, וכאלה שלא השתתפו בשנים האחרונות בתעסוקות מבצעיות ובתרגילים, אבל כעת היתה להם תחושה שהולכים להלחם ולא בא בחשבון שהם לא יהיו שותפים. הדוגמה הבולטת ביותר היא של המח"ט הקודם, קצין בדרגת אלוף משנה, שסיים אף הוא את תפקידו בחטיבה ופרש מצה"ל, שאף הוא הגיע עם המתגייסים. גם לו היה מובן מאיליו שהוא צריך לקחת חלק. כאן עמדה סוגיה מורכבת יותר, באיזה תפקיד ניתן לשבץ מח"ט בדימוס. מבחינתו לא היתה בעיה גם להשתבץ כנהג טנק או בכל תפקיד אחר! בסופו של דבר התברר שמסיבות שונות חסר סמג"ד באחד הגדודים, והוא קיבל עליו את התפקיד ועמד בו בצורה מעוררת התפעלות. זוהי סיטואציה לא פשוטה: לקבל פקודות מבעל דרגה נמוכה יותר, ובמיוחד שבמקרים רבים הוא פחות מנוסה. התמונה של קצין בדרגת אלוף משנה עם סרבול טנקיסטים יוצא ונכנס לשכם עם הטנק שלו במהלך הלחימה ממחישה אולי יותר מכל כיצד הגיעו אחוזי הגיוס למה שהיו. ואת המשמעות האסטרטגית של היקף הגיוס.

ולדאוג לתוספת מזון כשר לפסח כדי שלא יחסר. "צרות של עשירים". ביחד עם המח"ט התייצבנו במפקדת האוגדה ולאורך כל הלילה ניסינו לפתור את הבעיות שנוצרו. כשהאיר השחר התבהרה התמונה הכללית, היקף הגיוס של אנשי המילואים בכלל היחידות שגוייסו למבצע היה דומה.

הלילה עבר ללא שינה, חזרנו לחמ"ל להשלמת ההכנות. תוך כדי הלילה ניגש אלי כמה פעמים הרב החטיבתי בשאלות הלכתיות קשות, ולא שגרתיות, שנבעו מכך ששבת היום וגם חג הפסח, ויש הרבה דברים בתחום האפור, שאינם בזיקה חד משמעית להכנות למשימה. היה צריך להכריע מה מותר והוא בכל זאת חלק מההכנות למשימה ומה אסור. היו גם שאלות יוצאות דופן שנבעו מהמאפיינים היחודיים של המשימה לה התכוננו. הרב החטיבתי הרגיש שמדובר על שאלות נכבדות שקשה לפסוק בהם. החיילים הדתיים והמסורתיים פנו אליו כל הזמן בשאלות אלה. למרבית הפלא, הגוף שהיה אמור לסייע לו בתחום זה, במפקדת הרבנות הראשית, לא היו זמינים בפלאפון. בדיעבד אני סבור שהתמודדנו מבחינה הלכתית עם השאלות באופן ראוי, **אולם בלילה זה הבנתי עד כמה נחוץ שחוט השדרה של הרבנות הצבאית תהיה בנויה מאנשים שצמחו מתוך שדרות הלוחמים, והמפקדים, ומבינים בצורה טובה יותר את הפן המבצעי של הלחימה.**

משהשלמנו את חלקנו בהכנות, ביקשתי לפנות זמן לתפילה, תפילת שבת חול המועד. "מי יודע מתי והיכן אוכל להתפלל בימים הבאים" אמרתי לעצמי. הנחתי את התורנים בחמ"ל שאם יש צורך יוכלו לקרוא לי מבית הכנסת שהיה מבנה סמוך למבנה בו נמצא החמ"ל.

ביציאתי מהמבנה, התגלה לעיני מראה מרהיב ויוצא דופן. הרחבה הגדולה שלפני בית הכנסת היתה מאוכלסת בצפיפות במאות ואולי אפילו כאלף מתפללים עטופים בטליתות. מראה שהזכיר לי את מעמד "ברכת הכהנים" ההמוני בכותל, בחול המועד.

ניסיתי לפלס את דרכי דרך ההמון, כדי להכנס לבית הכנסת. "אין לך סיכוי להיכנס, בית הכנסת מלא עד אפס מקום", אמר לי קצין

צעיר כשהוא מתכוון להתעטף בטליתו, "אנחנו מתחילים מנין, תצטרף אלינו". רק כעת שמתי לב שהציבור התחלק למניינים מניינים, כמו בשיטבלך, או בכותל, וספרי התורה עברו ממנין למנין.

יותר מאוחר הצטרף למנין שלנו גם הרב משה הגר, ראש מכינת יתיר, אל"מ במיל' ששימש סגן מפקד האוגדה שלנו.

קשה לתאר את העוצמה שהיה למעמד הזה, אני מאמין שעוצמה זו פרנסה את רוח הלחימה, של כל הלוחמים והמפקדים שהיו שותפים לו. פעם נוספת למדתי מהי עוצמתה של "התפילה בשעת מלחמה", ועד כמה היא אינה דומה לתפילה רגילה, לא של ימות החול וגם לא של ימים נוראים³.

שמתי לב שהמעמד הזה גם משך את תשומת ליבם של האנשים הלא דתיים שעברו ליד הרחבה בבוקר זה, הדבר אולי שיקף עבורם את השינוי המתחולל באחוז הדתיים ובני הישיבות ביחידות הקרביות של צה"ל, כלוחמים וכמפקדים. אולי אף היה יכול להיות בכך ביטוי למקור ממנו ציבור זה שואב את תעצומות הנפש שלו ואת כח העמידה מול אתגרי המלחמה.

גם להפטרה היתה משמעות מיוחדת במינה, קריאת פרקי "חזון העצמות היבשות" מספר יחזקאל⁴, במיוחד על פי מנהגם של אלה שמוסיפים עוד מספר פסוקים מהמשך הפרק. אחדות השבטים בישראל, לעתיד לבוא, בני יוסף ובני יהודה, תחת שלטון אחד בארץ ישראל. וכן הפסוקים על ההתיישבות בארץ ישראל לעתיד לבוא, עד עולם, וכל אלה מתוך הברית בין ישראל לקב"ה. פסוקים אלה היו חשובים ביותר למשמעות המעמד⁵:

³ לראשונה חויתי זאת כמפקד צעיר במלחמת "שלום הגליל" בשנת תשמ"ב, בלבנון. שנים לאחר מכן, התקיים פולמוס בשאלה זו, "תפילה בעת תרגיל" או "תפילה בשעת מלחמה", היו שרצו לומר שמדובר כאן בגדר של תפילה רגילה, ולבחון אותה עפ"י הכלל ההלכתי של "העוסק במצווה". אולם אנו בקשנו להעיר, שהתפילה בשעת מלחמה היא גדר אחר, מגדרי מלחמה. היא מרכיב משמעותי במלחמות ישראל ובנצחונם. לדעת הרמב"ן הסובר שבימים רגילים אין מצווה להתפלל, במלחמה ובעת צרה, יש מצווה מן התורה, ולרמב"ם יש גדר יחודי של תקיעה בחוצרות, ואכמ"ל. לימים העליתי את הדברים על הכתב והצגתי אותם בפני מרן הרב מרדכי אליהו (שליט"א) זצ"ל והוא הסכים עמי.

⁴ ראה בטוש"ע סי' ת"צ ס' ט' ובט"ז ובמ"ב, שהוא משום שתחיית המתים בפסח.

⁵ בספר יחזקאל פרק לו.

(טו) ויהי דבר ד' אלי לאמר: (טז) ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וכתב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל חבריו: (יז) וקרב אתם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך: (יח) וכאשר יאמרו אליך בני עמך לאמר הלוא תגיד לנו מה אלה לך: (יט) דבר אלהם כה אמר אדני ד' הנה אני לקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חבריו ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתם לעץ אחד והיו אחד בידי: (כ) והיו העצים אשר תכתב עליהם בידך לעיניהם: (כא) ודבר אליהם כה אמר אדני ד' הנה אני לקח את בני ישראל מבין הגוים אשר הלכו שם וקבצתי אתם מסביב והבאתי אותם אל אדמתם: (כב) ועשיתי אתם לגוי אחד בארץ בהרי ישראל ומלך אחד יהיה לכלם למלך ולא יהיו עוד לשני גוים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד: (כג) ולא יטמאו עוד בגלוליהם ובשקוציהם ובכל פשעיהם והושעתי אתם מכל מושבתיהם אשר הטאו בהם וטהרתי אותם והיו לי לעם ואני אהיה להם לאלהים: (כד) ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהיה לכלם ובמשפטי ילכו וחקתי ישמרו ועשו אותם: (כה) וישבו על הארץ אשר נתתי לעבדי ליעקב אשר ישבו בה אבותיכם וישבו עליה המה ובניהם ובני בניהם עד עולם ודוד עבדי נשיא להם לעולם: (כו) וכרתי להם ברית שלום ברית עולם יהיה אותם ונתתים והרביתי אותם ונתתי את מקדשי בתוכם לעולם: (כז) והיה משכני עליהם והייתי להם לאלהים והמה יהיו לי לעם:

במהלך הבוקר בשיחות עם מפקדים התייחסתי להיקף הגיוס ומשמעותו המכרעת: **"אתמול בלילה המבצע הוכרע - עוד בטרם נורה הכדור הראשון"**.⁶ זוהי קביעה שאינה מובנת מאליה, שכן בלחימה רגילה, מקובל לחשוב, שהיקף הגיוס משפיע על הכרעת הקרב רק

⁶ נתייחס למשמעות של נקודת ההכרעה מבחינה אסטרטגית לקמן, אין מדובר על סיום התהליך אלא להגעתו לנקודת אל חזור שבה ברור כי ממנו ואילך ההכרעה הסופית מובטחת, אולם עדיין נדרשות פעולות מעשיות שהן לפעמים קשות אך הגלגל לא יחזור לאחור.

בצורה עקיפה - כמות הלוחמים משפיעה על העוצמה הצבאית, וזו מגדילה את סיכויי ההכרעה. בסוג העימות שאנו מצויים בתוכו היקף הגיוס של אנשי המילואים הוא גורם מכריע באופן ישיר, משום שהוא מדד להלכי הרוח ב"צבא העם", לאמונה בצדקת הדרך ולחוסן של החברה הישראלית בכלל, ולנכונותה להלחם ולהסתכן כדי לשמור על האינטרסים החיוניים שלה.

בשעות האחרונות של הבוקר הגיע הרמטכ"ל לשיחה עם המפקדים. התכנסנו באולם האוגדתי, היתה אוירה מיוחדת באויר, ותחושה של דריכות, תחושה מיוחדת המוכרת למי שנכח במצבים שכאלה, שעת התקדשות לקראת מלחמה שאין צודק ממנה. למי שלא השתתף במעמדים שכאלה ישמע הדבר מוזר, אבל בשעה שכזו יש סוג של התעלות רוח.

בתוך היושבים באולם היו מספר לא קטן של מפקדים דתיים. בשלב זה ידענו כבר, שאנחנו לא נכנסים ללחימה בעשרים וארבע השעות הקרובות. הרגשתי את המבוכה שהיתה למפקדים הדתיים לגבי האסור והמותר לעשות, בשל השבת. בדקות של ההמתנה מצאתי לנכון לסקור בקצרה כמה הנחיות הלכתיות, דברים חיוניים שחייבים לעשותם למרות שהיום יום שבת, ומה ניתן לעשות בשינוי.

הרמטכ"ל התקבל בעמידה ובהערכה, בדבריו הוא סקר את מטרות המבצע ואת הנסיבות שהביאו להחלטה לצאת אליו. הרמטכ"ל חזר פעמים רבות על כך שהמבצע הזה הוא מענה למתקפת הטרור שגבתה מחירים כבדים בשנתיים וחצי האחרונות. בדבריו חזר כמה פעמים על כך שיתכנו אבידות אולם זוהי מלחמת "אין ברירה" והגנה על ה"בית", על המשפחה שבבית ועל העורף. אני זוכר שהביטוי "המלחמה על הבית" צרם לאזני, הרגשתי שהוא מגמד ומפריט את גודל המעמד. הייתי בטוח שרוב האנשים חשים שאיננו נלחמים על הבית הפרטי שלנו, אלא על עתידו וגורלו של ה"בית הלאומי" שלנו. קרוב לוודאי שלזה הרמטכ"ל התכוין, חבל שלא הדגיש זאת.

הדבר הקשה ביותר אולי ביום זה, היה הפקודה להכנת תחנת איסוף החללים. במשחקי המלחמה שקדמו למבצע העריכו שלחימה

בעיר שכס, "בירת הטרור", בשטח בנוי, צפוף, תעלה במחיר של עשרות הרוגים ופצועים. המספר שבעים נזרק לחלל, עד היום לא ברור למי יש כלים לבצע הערכה מסוג זה! אולם במסגרת ההכנות לקרב צריך להיערך לתסריט הגרוע, ולהכין ערכות – "שקיות שחורות", שבהם עוטפים את הנופלים, ומכינים את אמצעי הזיהוי והסימון-כדי לכבד באופן הראוי את זכרם.

זהו דבר קשה מאד למפקד, שעל כתפיו מוטלת האחריות על חיי חייליו, ובמיוחד לבעלי משפחות. במיוחד הדברים אמורים לבן למשפחה שכולה, וכמי שעמד לא פעם אל מול הקברים הפתוחים של תלמידים ופקודים, והעמידה לנוכח המשפחות השכולות שחרב עליהן עולמן. התחושות והתמונות מן העבר חוזרים כעין שידור חוזר, ומצמרר. צריך להשקיע מאמצי נפש כדי שתחושות אלה לא יהפכו למשקולות מכבידות ומשתקות, אלא לדריכות, המעצימה את תחושת האחריות, ומעלה את רמת ההקפדה על ההכנות האישיות, ועל רמת הדרישות התכנוניות והבטיחותיות ממפקדי המשנה ביחידה.

ב. משוואת הביטחון הלאומי – ומשקלה של ה"תודעה" ב"קרב על הרוח".

לאנשי צבא מן השורה, קשה לקבל את הקביעה על המשמעות המכריעה של היקף הגיוס. במיוחד קשה לקבל שהמבצע הוכרע לפני שהסתיים המבצע הלוגיסטי המסובך של הסעת החטיבה עם הרק"ם שלה לפאתי שכס⁷, ולפני שהסתיימה הפעולה המבצעית של כיבוש העיר וההתמודדות בשלום עם המטענים והצלפים הרבים שארבו לה⁸. כדי להבין את נכונותה של קביעה זו צריך לשנות את זווית המבט הפשטנית והחד ממדית על משוואת ה"ביטחון הלאומי" של מדינת ישראל, ועל טבעו של העימות שאנו נמצאים בעיצומו.

⁷ מדובר על מבצע לוגיסטי מסובך של הובלת מאות כלים: טנקים ונגמשיים על מובילים, משאיות גיפים, ואוטובוסים להסעת את החיילים.

⁸ המחבלים בשכס, מכל הארגונים, התכוננו במשך תקופה ארוכה למבצע אפשרי שבמהלכו ינסה צה"ל לכבוש את העיר. צירי הכניסה מוכשלו והונחו בהם עשרות מטענים גדולים וקטנים. בעיר התבצרו אלפי מחבלים חמושים וצלפים מכל האירגונים.

סוגית ה"ביטחון הלאומי" והשמירה על הקיום הלאומי של העם היהודי מלווה אותנו מאז שחר ימי האומה. העיסוק בסוגיה התחדש בימי "השומר" והמחתרות וקיבל תאוצה עם הקמת המדינה. לאורך השנים ניתן להצביע על שני רבדים של העיסוק בסוגיה: הרובד העממי והרובד המקצועי. ברובד העממי, שהתפתח בציבור הרחב, נתפס ה"ביטחון הלאומי" כתוצאה של מרכיב אחד בלבד - העוצמה הצבאית, וגם זו נבחנה על פי ממדיה הפיזיים ללא כל זיקה לממדיה הערכיים.⁹ בתודעה הציבורית העממית מושגים כמו "ניצחון" ו"הכרעת האויב" נמדדים בפרמטרים מוחשיים כמותיים: השמדת צבאו של האויב, כיבוש שטחו של האויב, השגת שקט בטחוני, הפחתת היקף הארועים הבטחוניים, הפחתת מספר נפגעים וכו'. מטבע הדברים תודעה עממית נוטה למוחשיות ופשטנות, ועל כן שדה הקרב נמדד רק לפי הממד הפיזי הצבאי תוך התעלמות מוחלטת מכך שיש לו ממד נוסף - הממד הערכי. בתודעה הציבורית העממית, היה מקובל לחשוב שכדי להגביר את הביטחון צריך להתמקד בחיזוק הכח הצבאי ולהצטיידות בנשק משוכלל. חיזוק ה"תודעה" הלאומית שהוא נדבך מרכזי בממד הערכי של שדה הקרב, לא נתפס כתחום הקשור לביטחון אלא לתחום החינוך והתרבות. הציבור התייחס בהערכה שאין דומה לה, למי שהקדיש את חייו לביטחון המדינה, אולם הערכה זו היתה שמורה למי ששירת תקופה ממושכת בצה"ל והשתתף בקרב ולא לאנשי חינוך שעסקו בפיתוח התודעה הלאומית ובהעצמת הממד הערכי של שדה הקרב.

במקביל לרובד העממי היה עיסוק מסווג בסוגית הביטחון הלאומי ברובד המקצועי, בעיקר ע"י בכירי קהיליית הביטחון. אלה ניסחו את תורת הביטחון הלאומי כבר בשנותיה הראשונות של המדינה, כהרכב של כמה יסודות, ולא רק עוצמה צבאית¹⁰:

⁹ על הממד הערכי והממד הפיזי של שדה הקרב, והבטחון הלאומי, הרחבתי במאמר "המימד הערכי של הקיום והביטחון הלאומי בעידן פוסט מודרני" בתוך: "הקונפליקט" בהוצאת ידיעות אחרונות תשס"ב - 2002.

¹⁰ האלוף במיל' ישראל טל "ביטחון לאומי, מעטים מול רבים" - הקדמה, עמ' 11.

העקרונות והרעיונות המרכזיים של תורת הביטחון של ישראל נקבעו בשנות החמישים. יסודות התורה הונחו ע"י קבוצה קטנה, יחסית, של מפקדים וקציני מטה, בהנהגתו של שר הביטחון וראש הממשלה הראשון דוד בן גוריון.

סוגיה זו נחשפה בפני הציבור הרחב רק בשנים האחרונות, בעיקר בעיקבות פרסום הספר של האלוף במילי ישראל טל "ביטחון לאומי, מעטים מול רבים"¹¹. בספרו הוא מגדיר את מושג הביטחון הלאומי כמושג רחב ומורכב. למעשה כולל ביטחון הלאומי שני יסודות עיקריים: "כח המחץ" ו"כח העמידה":

"יחסי הכוחות הכלליים בין האומות נקבעים לפי העוצמה הלאומית הבסיסית של כל אחת משתי המדינות, העוצמה הזאת מורכבת משתי כוחות: "כוח העמידה" ו"כוח המחץ".

"כוח המחץ" כולל בתוכו את כל המרכיבים של העוצמה הצבאית. הוא שייך לממד הפיזי של שדה הקרב. הממד הפיזי של שדה הקרב כולל מכלול של אמצעים צבאיים מוחשיים שבאמצעותם ניתן להשפיע על תוצאות העימות. אולם "כוח המחץ" אינו היסוד הבלעדי במשוואת הביטחון הלאומי, יש מרכיב נוסף בעל משקל מכריע ששייך לממד הערכי של שדה הקרב והוא "כוח העמידה":

"כוח העמידה מגלם את העוצמה הפוטנציאלית, את כל המשאבים האנושיים החומריים העומדים לרשות האומה, אלה כוללים את שטח הארץ, הגיאוגרפיה, הטופוגרפיה, האתוס, התרבות, איכות המשטר החברתי והמדיני. **אולם מעל לכל אלה עומדת עוצמת המוטיבציה הלאומית**, שהיא פרי תחושת אחדות הגורל והמטרה ושיעור ההסכמה הכללית לגבי השאיפות הלאומיות החיוניות וההתמסרות של היחיד והכלל למימושם".

¹⁴_____14
¹¹ הספר יצא לאור בהוצאת דביר בשנת תשנ"ו - 96.

ה"מוטיבציה הלאומית" שייכת לממד הערכי של שדה הקרב. הממד הערכי של שדה הקרב כולל מכלול של ערכים ועשייה ערכית, בקרב שני הצדדים המתעמתים, שבאמצעותם ניתן להשפיע על תוצאות העימות. למרות שה"מוטיבציה הלאומית" אינה דבר פיזי שניתן למדוד בפרמטרים פיזיים, היא מהווה מרכיב מרכזי של "כח העמידה" ושל ה"ביטחון הלאומי". היא נובעת ממידת הרצון של העם להתקיים כאומה בארץ. והיא משפיעה על מידת הנכונות של העם להמשיך ולממש את מטרותיו הלאומיות, למרות המחיר הכבד שכרוך בכך. עם שיש לו "מוטיבציה לאומית" חזקה הנובעת מעצמת רוח ואמונתו בצדקת דרכו יהיה נכון לעמוד במצבים קשים כדי לממש את המטרה הלאומית שלו, ובכלל זה לצאת למלחמה נגד אויביו המאיימים על קיומו.

על פי תורת הביטחון הלאומי יתכן מצב שבו יש למדינה יתרון ניכר ב"כוח המחץ": טנקים איכותיים, מטוסי ומסוקי קרב חימוש ואמצעי לחימה מן המתקדמים בעולם, והיחידות תהינה איכותיות ומאומנות היטב, ובכל זאת היא לא תצליח להכריע אויבים בעלי "כח מחץ" נחות, משום שאין לאזרחיה מוטיבציה לאומית וכח עמידה, והאזרחים לא יסכימו לסכן את עתידם ואת גורלם האישי כדי להלחם על האינטרסים הלאומיים החיוניים¹². במישור האופרטיבי אנחנו מכירים את זה מלקחי המלחמות, כדי לנצח לא מספיק נשק מתקדם צריך שהחברה המנהיגות והצבא יהיו חדורים ב"רוח לחימה"¹³. אם

15

¹² ישראל טל שם בפרק השני - "מרכיבי הביטחון הלאומי" - עמ' 25-26: "גבולות הכח של מדינה נובעים מגורמים שונים: כוחם היחסי של הגורמים היריבים וכו' כוחם של בעלי הברית הישירים וכו' לאלה מתווספים שיקולים סובייקטיביים, כגון: מידת האינטרס של מדינה לעומת זו של יריבתה, עצמת המיתוסים הלאומיים והדתיים ותכני האתוס הלאומי. קיים יחס ישר בין מידת החיוניות של האינטרס הלאומי כפי שהוא נתפס ע"י העם לבין נכונות בניו לשלם את מחיר הלחימה למענו. וכו'... למוטיבציה הלאומית נודעת השפעה ישרה על גבולות הכח, שהרי כאשר שוררת בעם הסכמה כללית לגבי הצורך להשתמש בכח גוברים הנכונות והרצון להפעלו. במצב זה חשה המנהיגות הלאומית שיש לה תמיכה והיא חופשית לבצע מהלכים מדיניים וצבאיים ללא סייג פנימי. וכו'..."

¹³ בהרצאה בפני קורס פיקוד מתקדם של חיל הים לפני מספר שנים, שאלתי את הקצינים: "אם הייתם מקבלים פנקס שיקים "פתוח", מה הייתם רוכשים כדי להגיע למכסימום ביטחון למדינת ישראל?" אחד אמר: "עוד צוללת", שני אמר: "עוד ספינות טילים" וכו' המשכתי להקשות: "נניח שקיבלתם את כל מבוקשכם, ואף יותר, האם כעת ביטחון מדינת ישראל נמצא ברמה הטובה ביותר?" ואז קם אחד הקצינים ואמר: "לדעתי, גם אם ניצור עדיפות ניכרת באמצעי הלחימה עדיין לא פתרנו את כל הבעיות, משם שאם לא תהיה תפנית בקרב החיילים בתחום המוטיבציה של הלחימה, לא יעזרו לנו אמצעי הלחימה, משום

לא תהיה מוטיבציה של לחימה, אם אזרחי המדינה הדמוקרטית לא יאמינו בצדקת הדרך, ולא יסכימו למטרות המלחמה, לא יעזרו אין ספור יחידות ולא אמצעי לחימה משוכללים ולא אימונים ומתקדמים ומפרכים - אנשים לא ילחמו!¹⁴.

מאידך, כדי להשיג בטחון לאומי מרבי צריך להשקיע במקביל בשני היסודות: ב"כוח המחץ" וב"כוח העמידה". משום שעוצמה רבה של "כח עמידה" ו"מוטיבציה לאומית" גם היא אינה הכל, צריך לפתח גם את "כח המחץ" - והעוצמה הצבאית.

מכאן שהממד הערכי והממד הפיזי מהווים שני צדדים של אותה מטבע משלימים זה את זה ומשפיעים זה על זה¹⁵. ניתן לומר שבהתקיים עימות בין שני צדדים הוא מתקיים בשני מגרשים במגרש הפיזי בקרב צבאי, ובמגרש הערכי ב"קרב על הרוח" וה"תודעה", התוצאות של העימות במגרש אחד משפיעים על התוצאות במגרש השני ולהיפך. בתודעה העממית כמעט ולא היתה התייחסות ל"מוטיבציה הלאומית", אולי משום שבמשך שנים רבות, מאז הקמת המדינה, היה הדבר מובן מאיליו, ודוקא "כח המחץ" סבל מנחיתות יחסית - בכמות ובאיכות. במשך השנים חלה תמורה ערכית בעולם בכלל ובחברה הישראלית בפרט, וחלה שחיקה ב"מוטיבציה

שבשעת מבחן אין בטחון שהאנשים יסכימו להלחם".

¹⁴ בתחילת אירועי הלחימה הנוכחית "גאות ושפל" כשהתחילו לירות על שכונת גלה, הוצב טנק בפאתי השכונה מול בית ג'אלה. בתחילה לא היה לטנק אישור לירי, והדבר עורר ביקורת נוקבת, משום שאם אין כוונה להשתמש בטנק מדוע להביא אותו לשם, זה לא מצטלם טוב בתקשורת. אחר כך כאשר הירי על שכונת גילה החריף, למרות נוכחות הטנק, התקבלה פקודה לירות לעבר שטחים פתוחים ובתים ריקים (למרות שהיה ידוע מאיזה בתים התבצע הירי). וגם זה כידוע לא הרשים אף אחד. אולם יש בה משהוא סמלי: טנק "יהודי", ללא "מטרה" אינו יורה כשאין מטרה פיזית שמוצדק לירות עליה או כשיש מטרה פיזית אבל "מטרה" של הלחימה אינה ברורה די הצורך. זוהי תופעה יהודית אופיינית, קרוב לודאי שאין במלחמות העולם אח ורע להתנהלות הזאת, בהעדר "מטרה" ברורה ללחימה - זו שנמצאת במוחו של הלוחם ושל המדינאי שלשמה הוא מפעיל את הנשק שבידו - לא יורים!

¹⁵ ישראל טל שם בפרק השני - "מרכיבי הביטחון הלאומי" - עמ' 22-23: "כוח המחץ - מבטא את העוצמה הצבאית הלאומית בפועל, הוא פוטנציה שהוצאה, כולה או חלקה, מן הכוח אל הפועל. למעשה מהווים שני כוחות אלה שני צדדים של אותה מטבע. כוח העמידה מבא את יחסי הכוחות הכלליים והאמיתיים שבין אומות: כוח המחץ - את יחסי הכוחות הצבאיים שביניהן".

הלאומית". יתר על כן, התפתחה תופעה של התעלמות והדחקת קיומו של הממד הערכי כמעט לחלוטין.¹⁶

להתעלמות זו השלכות מרחיקות לכת ואנו משלמים עליו מחיר כבד מבחינה לאומית, לכן צריך למקד את תשומת הלב בתחום זה - כתחום קריטי ל"בטחון הלאומי" ולשמירה על "הקיום הלאומי".¹⁷

לאחר חמישים וחמש שנות קיום המדינה ניכר שהחברה הישראלית בוגרת דיה ובשלה לעכל את המורכבות של סוגית ה"ביטחון הלאומי". הציבור הרחב בשל להבין שהעימות שאנו מצויים בתוכו מתנהל גם במגרש הערכי כ"קרב על הרוח" לא פחות ממה שהוא מתנהל בשדה הקרב הפיזי. שהאסטרטגיה של האויב מבוססת על ההערכה שה"מוטיבציה הלאומית" היא נקודת תורפה בחברה הישראלית ואליה הוא מכוון את מאמצי הטרור הרצחני. להערכתו ה"מוטיבציה הלאומית" נמוכה ממילא, וע"י טרור רצחני מתמשך והרס הכלכלה הוא ישחק אותה עוד יותר.¹⁸ הציבור הרחב גם בשל להבין ש"הכרעה"¹⁹ בעימות מסוג זה יכולה להיות מושגת ע"י שילוב

17

¹⁶ יש נטיה להתעלם בדרך כלל מה"ממד הערכי" כדבר העומד בפני עצמו, ולהתייחס אליו בתוך המכלול של ההיבטים הפסיכולוגיים. אולם כדי להדגיש שיש כאן תחום נפרד שהוא עולם מלא יש להבחין בין השניים, כשני מושגים שונים, למרות שהם קשורים האחד לשני. ניתוח מעמיק של ההבדל בין השניים מצריך מאמר בפני עצמו, אולם באופן כללי ניתן לומר שההבדל בין ה"ממד הערכי" של שדה הקרב ושל הקיום הלאומי לבין ה"ממד הפסיכולוגי" נעוץ בכך שהממד הערכי מתייחס ליעדים הערכיים הכלליים של העם כקולקטיב, שאותם הוא שואף להגשים בהקימו לעצמו מדינה. ערכים אלה כוללים את האתוסים והמיתוסים הלאומיים ואת האמונות שלאורם הוא מקים את מדינתו ואת מוסדותיה. ליחיד יש זיקה לערכים הללו משום שהם מהווים את המניע והצידוק להתמסרותו להשגת המטרה הכללית, ולעיתים אף לשלם את המחיר האישי הכרוך בכך. ולכן נקודת הממשק של הפרט עם הממד הערכי נמצא ברובד העליון יותר והמופשט יותר של הנפש. הממד הפסיכולוגי קשור לרובד היישומי, הנמוך יותר שבנפש האדם, למרכיבים ה"מכניים" של הנפש, שבאמצעותם הנפש מניעה אותו לעשייה, וליישום מטרותיו הרוחניות.

¹⁷ בעניין זה הרחבתי במאמר "המימד הערכי של הקיום והביטחון הלאומי בעידן פוסט מודרני" בתוך: "הקונפליקט" בהוצאת ידיעות אחרונות תשס"ב - 2002.

¹⁸ ציטוט מדברי סגן הרמטכ"ל דאז אלוף בוגי יעלון מתוך [ynet](http://ynet.com) 20/05/01: "העולם הערבי מכיר בעליונות הצבאית המובהקת של ישראל ובכך שהחוליה החלשה היא העורף. התשובה של ישראל לטרור היא יכולת עמידה. במאבק מול הפלסטינים ינצח מי שלא יפסיד, מי שיש לו יכולת עמידה חזקה יותר". על המשמעות של הפגיעה בכלכלה ע"י במאמר של אלי"מ יהודה וגמן "במלכוד העימות המוגבל" ב"מערכות" גליון 385. ובניתוח הכלכלי על פי מנכ"ל הבורסה.

¹⁹ הגדרת מושג ההכרעה בהקשר זה היא בעייתית. אם כי ההגדרה המופיעה במילון למונחי צה"ל אינה מוגבלת להכרעה כמותית: "שבירת ההתנגדות של האויב לפעול ביעלות נגדנו" מהגדרה זו משתמע שיש הבחנה בינה לבין הכרעה טוטלית וכן לגבי "מצב ההכרעה" שהוא "ניכר בכך שהאויב איבד את יכולתו לפעול נגדנו ביעילות". ראה ערך זה במילון למונחי צה"ל בהוצאת משרד הביטחון עמ' 136.

בין פעילות במגרש הערכי ובין פעילות בשדה הקרב הפיזי²⁰. במגרש הערכי - ע"י התעצמות של הרוח: ה"מוטיבציה הלאומית" וגרימת שינוי מכריע בתודעה של האוייב, ובשדה הקרב הפיזי - ע"י אמצעים צבאיים רגילים: כיבוש שטח, פגיעה פיזית במחבלים ושולחיהם והשמדת תשתיות²¹. להבנתו של האוייב, ההכרעה בעימות הזה תושג באמצעות הטרור שיחולל לחץ של האזרחים על מקבלי ההחלטות בדרג המדיני להשיג שקט בטחוני ושגשוג כלכלי גם במחיר של ויתורים על נכסים אסטרטגיים. כדי לגייס את הציבור לקרב על הרוח וה"תודעה" יש להביא לידיעתו גם את המשמעות הבטחונית שיש לשינוי תודעתי בקרב האוייב ובקרב החברה הישראלית²².

ג. טבע העימות ומבצע "חומת מגן".

לא ניתן לנתח את השלב הנוכחי של העימות עם הפלשתינאים מבלי שנבחן את הפרספקטיבה של התהליך כולו, שנמשך כבר כמה שנים. ניתן לכנות תהליך זה ככרוניקה של ניצול הזדמנות מושכל של הפלשתינאים להשתלט על המגרש הערכי ה"נטוש" בו מתנהל הממד הערכי של העימות. במשך שנים מתנהלת נסיגה חד צדדית

18—
²⁰ ניתן לציין בחיוב כי לאחרונה יש התייחסות גוברת לנושא, ראה לדוגמה מאמרו המצויין של סא"ל עדו "מנגנוני ההבסה" בתוך מערכות מס' 385, ומשם משפט מפתח: "ההתמודדות הצבאית בין ישויות יריבות מתנהלת בו זמנית בשני מישורים, במישור הפסיכולוגי ובמישור החומרי"

²¹ אחת מהאמרות של השריון בצה"ל היא: "האדם שבטנק ינצח". זוהי סיסמה אופיינית לצה"ל המדגישה את העיקרון שאין אנו מסתמכים על הכח הפיזי בלבד - הטנק הוא מכונת מלחמה קטלנית ומעוררת אימה אבל לכשעצמו הוא גוש ברזל דומם. ללא האדם המפעיל אותו הוא אינו נלחם או מסתער אל האוייב. אבל גם האדם עצמו אינו מכונה אוטומטית וכדי לבצע את המשימה ולתפקד בלחימה הוא צריך "רוח לחימה", וזו אינה קיימת אם הוא אינו מאמין בצדקת הדרך ואינו מזדהה עם מטרות המלחמה. כדי לעמוד מול סכנת החיים שבלחימה הוא צריך תעצמות נפש. יתכן מצב שבו האדם שבטנק הוא מוכשר ואיכותי אולם הוא לעולם לא ינצח, לכן הצענו לשדרג את האמרה: "רוח האדם שבטנק תנצח".

²² במקביל לכך צריך לגרום להפנמה ששינוי תודעתי איננו רק עניין תרבותי ומדיני אלא יעד בטחוני ממדרגה ראשונה. החברה הישראלית חייבת להעמיד משאבים ולמקד את מאמציה לחיזוק ה"ביטחון הלאומי" ולמצוא דרכים לחיזוק ה"מוטיבציה הלאומית" החוסן של האזרחים והאמונה שלהם בצדקת הדרך מתוך התמודדות עם האתגרים שמציב בפניה העידן הפוסט מודרני. בדרך זו יתחזק כוחה לעמוד על המשמר של האינטרסים הלאומיים והנכסים האסטרטגיים שלה עד כדי נכונות להלחם. פעולה זו עשויה לגרום לשינוי גם בתחום התודעה של האוייב והרתעתו. משום שלאורך זמן, שילוב בין הפעלת אמצעים צבאיים וחיזוק התודעה עשויה לגרום לאוייב לאבדן התוחלת במלחמה ולהבנה שקרבנותיו הם לשוא. מאידך אם שינוי תודעתי בקרב החברה הישראלית וירידה במוטיבציה להלחם על הקיום תשפיע על תוצאות העימות ובמידה מסויימת תחשב כ"תבוסה", (גם אם לא ניתן לכמת את תוצאותיה באופן מיידי בהישגים מדידים, כגון הפסד בקרב, אבדן שטח או ירידה בהיקף המתגייסים).

צבא וישיבה – תרומה דו חזיתית לקיום הלאומי של ישראל

ישראלית מדורגת מהמגרש הערכי של העימות, בעיקר בשל התכחשות והתעלמות בלתי מובנת, מממד זה.

אל מול העצמת התודעה הלאומית הפלשתינאית לא ניכר כל סימן של עשיה אקטיבית ישראלית - התודעה של החברה הישראלית נמצאת בנסיגה והחלשות מתמדת.

אליעזר חיים שנוולד

- מבצע חומת מגן בעיר שכם:
היינו הראשונים להכנס לקבר יוסף.
למעלה:
1. קבר יוסף מבפנים. משופץ היטב.
2. -3. חפ"ק סמח"ט בכניסה לקבר יוסף.
4. בתוך הקבר המשופץ.

באינתיפדה הראשונה של שנות השמונים הצליחו הפלשתינאים לגרום למדינת ישראל לסגת מחלק ניכר משטחי יהודה שומרון וחבל עזה. דבר שלא הצליחו עמי ערב לגרום למדינת ישראל במלחמות השונות שהיו עקובות מדם, ושהתנהלו בעיקר ברובד הפיזי של שדה הקרב.

היו כאלה שטענו אז שהאינתיפדה אינה מלחמה משום שהאמצעים שבהם השתמשו הפלשתינאים היו מקלות, אבנים בקבוקי תבערה וסכינים. זאת היתה טעות, היו בה כל המאפיינים של מלחמה. בממד הפיזי - היתה בה הפעלה של אמצעים אלימים כדי להשיג יעדים מדיניים של ישות המגדירה את עצמה כעם, ובמדד הערכי - היתה בה העצמה של המוטיבציה הלאומית בקרב הפלשתינאים עד כדי הנכונות להתעמת בידיים ריקות מול צה"ל.

לעומתה היתה החלשות מתמדת במוטיבציה של החברה הישראלית ע"י הטלת ספק באמונה בצדקת דרכנו: בזכותנו על יהודה ושומרון, בחיוניות אזורים אלה לביטחונה של מדינת ישראל ובהאשמה עצמית פסאודו מוסרית של גרימת עוול, כיבוש, ושלטון על עם אחר.

הפלשתינאים העריכו בצורה נכונה את הפוטנציאל הערכי המכריע שגלום בערעור האמונה הישראלית בצדקת הדרך ובהעצמת ההאשמה העצמית ופעלו בתחום זה בצורה שיטתית. המסרים הללו היו המוטו של דובריהם, הם ניצלו כל סדק בשכנוע העצמי של החברה הישראלית וחיבקו בחום כל אשיות ציבורית ישראלית שהיתה מוכנה להביע את ספקותיה בפומבי.

גם לדעת הפלשתינאים האינתיפדה היתה מלחמה ועל פי אמונתם היא הסתיימה בניצחונם, כאשר הסכמי אוסלו מהוים "כניעה" של מדינת ישראל לתכתיביהם. הרטוריקה הפלשתינאית בדבר ה"ניצחון" של האבן על הטנק ושל הנער עם הרוגטקה על הלוחם הישראלי, הפך מודל לאבדן ההרתעה של צה"ל עבור כל עמי האזור.

לדעתם הניצחון חשף את נקודות התורפה והחולשה של החברה הישראלית, שבמדד הפיזי - יש לה צבא מתקדם בעל אמצעי לחימה רבי עוצמה, אבל בממד הערכי - ה"מוטיבציה הלאומית" שלה נמוכה,

אין לה מטרות לאומיות ברורות, אורח חייה מערבי ומפונק, והיא לא תהיה מוכנה להקריב את איכות חייה כדי להגשים את מטרותיה הלאומיות.

נוסף על כך, הרגישות הגבוהה של החברה הישראלית לפגיעה בחיי אדם נתפסת בתרבות האזורית כחולשה והעדר כח עמידה. מי שהשכיל לישם את הלקחים ולהפכם לדפוסי פעולה אופרטיביים היו הסורים והחיזבאללה. ארגון חיזבאללה, בתמיכת סוריה ואירן החל בפעולות גרילה שהיו מכוונות לנקודת התורפה הזו. פעולות הגרילה המתקשרות על מוצבי צה"ל בלבנון, ותקריות כמעט יומיומיות עם נפגעים, במשך תקופה ארוכה, כוונו ליצירת דמורליזציה בחברה הישראלית. בתחילה הם רק גרמו להטלת ספק בחיוניות אזור הביטחון להגנת ישובי הצפון, אולם באופן הדרגתי התחיל להיווצר מפנה בדעת הקהל ואובדן התוחלת בהשארות ברצועת הבטחון.

מכאן כבר היתה הדרך סלולה ליצירת לחץ על מקבלי ההחלטות לסגת מלבנון²³. גם במקרה זה התפרשה הנסיגה אצל הערבים כ"ניצחון". חמש מאות אנשי החיזבאללה ניצחו את צה"ל, המעטים הנחושים וחדורי האמונה הכריעו את הרבים והחזקים.

בעקבות ה"ניצחון" כינה מנכ"ל החיזבאללה המתרברב השיח' נאסראללה את מדינת ישראל מדינה וירטואלית, מדינה של קורי עכביש. הנסיגה מלבנון רק חיזקה בקרב הערבים את המסקנה שפגיעה בנקודת התורפה של החברה הישראלית מאפשרת להגיע להישגים טריטוריאליים²⁴.

²³ ראיון עם אלוף במיל' אורי אור מתוך שריון גליון מס' 9 ספט' 2000: "ההשפעה שיש לנסיגה זו (מלבנון) על המו"מ עם הפלשתינאים - שלילית בעיקרה. ההשפעה שיש לנסיגה הזו על כל מערכת יחסי ישראל והעולם הערבי היא שלילית. מה הצגנו? חולשה, חוסר רצון ונכונות לספוג אבדות, נכונות לוותר גם על מה שנחשב כאינטרס חיוני בגלל חוסר נכונות להלחם. לכן אפשר להגיע למצב בו יהיו לנו יותר נפגעים בגלל הנסיגה מלבנון, ולא בלבנון, אלא בירושלים, ביהודה והשומרון, ברמת הגולן. ההערכה של כל שירותי המודיעין הערביים, ללא יוצא מן הכלל, שהנסיגה הזו היא תוצאה של חולשה ישראלית אדירה".

²⁴ סגן הרמטכ"ל דאז אלוף בוגי יעלון מתוך ynet 20/05/01: את העימות הנוכחי עם הפלסטינים הגדיר יעלון כ"העימות המשמעותי ביותר מאז מלחמת העצמאות, לא באינטנסיביות שלו אלא במשמעות, תהיינה לו השלכות לגבי תפיסת הצד הפלסטיני והעולם הערבי כולו את כוח העמידה של ישראל, ואת השפעת האלימות עליה". הפתרון לדעת יעלון הוא בעמידה חזקה מול הטרור. "העולם הערבי מכיר בעליונות הצבאית המובהקת של ישראל ובכך שהחוליה החלשה היא העורף. התשובה של ישראל לטרור היא יכולת עמידה. במאבק מול הפלסטינים ינצח מי שלא יפסיד, מי שיש לו יכולת עמידה חזקה יותר", הוא

מכאן צמחה האסטרטגיה הפלשתינאית של העימות הנוכחי²⁵ - שאותו הם מגדירים כ"מלחמת העצמאות" של המדינה הפלשתינאית. ההנחה שלהם היתה: שאם חמש מאות אנשי חיזבאללה הצליחו "להניס" את צה"ל, מלבנון, הרשות הפלשתינאית על מנגנוניה וארגוניה שלה עשרות אלפי לוחמים חמושים יוכלו להניס את צה"ל מיהודה ושומרון²⁶. כך יזכו הפלשתינאים למדינה ולעצמאות, בזכות ולא בחסד, בכח החרב ולא במשא ומתן²⁷. מדינה גאה שתזקוף את קומתו של הפליט הפלשתינאי ה"מושפלי".

מכאן שבעימות הנוכחי יש משקל משמעותי לממד הערכי בעיקר בכל מה שקשור לתודעה ול"מוטיבציה הלאומית". במשך הזמן החריפה השאלה מדוע נשחקה ההרתעה וכיצד העוצמה הצבאית העדיפה אינה מצליחה להכריע את העימות.

כתוצאה מכך החלה לחלחל התודעה שיש בעימות הזה רובד נוסף שגם הוא משפיע על תוצאות העימות. אולם עדיין היה קשה לקבל שיש כאן ממד ערכי שלם שיש לטפל בו, והתשובה היתה ש"לגרילה ולטרור אין פתרון צבאי" דבר שאינו נכון בעליל. במקומות שונים בעולם שבהם היתה התייחסות משולבת לממד הפיזי של הגרילה והטרור ביחד עם הממד הערכי נמצא להם פתרון מוצלח.

במשך הזמן התפתחו בקהיליית הביטחון מספר תאוריות: "עימות נמוך עצימות", "מלחמה א-סימטרית" או "עימות מוגבל". לא

אומר. .. אנחנו לא אוהבים להשתמש בטנקים ופגזים, בטח לא בכזו מלחמה על התודעה, אבל כשטנק מזהה ירי מרגמה - הוא לא יירה?".

²⁵ בכתבה שהופיעה באתר ynet בתאריך 15/05/01 צוטט סגן הרמטכ"ל דאז: "הנסיגה החד צדדית מלבנון נתפסת כהיחלשות ישראל מבחינת התודעה הערבית בכלל וגורמי המאבק המזוין בפרט". .. "הנסיגה ללא הסכם נתפסת כהיחלשות של ישראל - כלומר שיש להמשיך ולתקוף עד שההתקפות תקרה גם בזירות אחרות", .. "היציאה מלבנון הפיחה רוח משמעותית בתומכי המאבק המזוין".

²⁶ סגן הרמטכ"ל דאז אלוף בוגי יעלון מתוך ynet 20/05/01: "האלימות בשטחים היא תולדה של החלטה יזומה של ראש הרשות הפלסטינית, יאסר ערפאת, במטרה להשגת היעד האסטרטגי: מדינה פלסטינית שבירתה ירושלים עם מימוש זכות השיבה".

²⁷ התכנית שלהם היתה מוכנה כבר זמן רב לפני פרוץ המאורעות, הפלשתינאים חיכו לשעת כושר שתתאים מבחינתם להשגת יעדיהם. התכנית בנוי כמין פעולת מלקחיים: (1) פעולה מעבר לקו הירוק: פעילות צבאית טרוריסטית בנקודות החיכוך עם האוכלוסיה הישראלית וצה"ל בשטחי יהודה ושומרון, והתבצרות בערים למקרה שצה"ל ינסה לכבוש אותן (2) פעולה בתוך הקו הירוק: פעולה טרוריסטית כנגד הבטן הרכה של האוכלוסייה בתוך הקו הירוק. היעד המיידי היה לגרום לנסיגה חד צדדית מיהודה ושומרון ועזה ואז יוכלו להקים שם מדינה עם רצף טריטוריאלי ועם אתוס של נצחון במלחמת העצמאות.

כאן המקום להיכנס לדיון על המשמעות של כל תאוריה ולנתח את מרכיביה התפיסתיים, משום שלא כל מה שנאמר ונכתב בהקשר זה הבשיל והתעצב לכדי משנה סדורה ותורה צבאית מוגמרת²⁸. אולם יש להדגיש את העובדה שלאחר תקופה ארוכה של התעלמות מהממד הערכי של העימות יש ניצנים של הבנה שמדובר על עימות שאינו מתקיים רק בממד הפיזי²⁹.

עדיין קיימת מידה לא מבוטלת של התכחשות לממד הערכי של העימות. משום מה קיימת נטיה לפתור את הקושי בהטלתה למגרש המדיני, כאילו הסדר מדיני הוא החוליה החסרה בפזל והשגתו תסיים את העימות.

עם תחילתם של פיגועי ההתאבדות נראה שמשקלו של הממד הערכי בעימות הזה הגיע לשיא חסר תקדים.

ניתן אמנם להתייחס לפיגועי ההתאבדות כקפיצת מדרגה בממד הפיזי של העימות, כנשק אסטרטגי של החלש, נשק שטני מדויק

²⁴—
²⁸ראה אלי"מ יהודה וגמן "במלכוד העימות המוגבל" ב"מערכות" גליון 385. וראה שם את ניתוחו המעמיק לגבי תאורית העימות המוגבל שממיר את המטרה של הלחימה - מ"הכרעה" ל"הוגעה".

²⁹ביסוד העימות המוגבל יש כמה מרכיבים בעייתיים, ובראשם המרת ה"הכרעה" ב"הוגעה". למרות שבאופן רשמי צה"ל אימץ אותה הרי שמבצע "חומת מגן" ואילך הוא מתפקח ומתנהל בדרך אחרת - הוא פועל להשגת "הכרעה" ומפעיל כח "בעצימות גבוהה". כיום כבר אין ספק שצריך לפעול בשני הממדים במקביל, בממד הפיזי - בלחימה רגילה על פי תנאי השטח והאויב, ביחד עם הפעולה בממד הערכי. אולם לעצם הדיון שמתחולל בעקבות התיאוריה של "העימות המוגבל" יש חשיבות משום שהוא מפנה את תשומת הלב של צה"ל וקברניטי המדינה לכך שמתנהלת כאן מערכה על התודעה - ובה מופנה מאמץ מתואם לעבר מרכיבי התודעה, המחשבות, הרצונות, הזיכרונות, התובנות והמודעות העצמית של הפרטים והחברה, שנועד לקדם ולהאיץ את תהליך המהפך התודעתי בקרב החברה הישראלית. לכן ההכרעה במערכה על התודעה מתבצע בדרך שונה - ע"י תימרון דעתה של החברה הנגדית לאובדן יכולת הפעולה היעילה, שבאה לידי ביטוי באובדן הזדהות החברה עם חיוניות המטרה או באובדן האמונה ביכולת להגשימה. מכאן שיש לחדד ולבחון כמה תחומים שעד כה לא זכו להתייחסות מספקת. יש לבחון את מדת "חיוניות המטרה" - דהיינו מידת הזדהות החברה עם המטרה שמבקשים להגשים באמצעות העימות. הדבר בא לידי ביטוי בנכונות הפרטים בחברה לשלם את מחיר העימות ובנחישותם להתמיד בלחימה. משום שהמאבק על התודעה עלול להגיע למצב שבו שיעור גבוה של פרטים בחברה איבדו את הזדהותם עם מטרת העימות ואת אמונתם ביכולת להגשימה - שיעור העשוי לגרום לאובדן כוח הרצון והנחישות בחברה כולה. כמו כן יש לבחון את מידת ה"נחישות" של החברה שהיא מידת נכונות הפרטים בחברה להקרבה פיזית, חומרית ונפשית, היוצרת את הסביבה והתומכת בלוחמים והמעניקה להם אורך נשימה ותעוזה הנדרשים ללחימה ממושכת. הבנה שיש כאן סוג עימות בעל ממד ערכי, מחייב אתונו לבחון דרכים כיצד ניתן, בצד המאמץ הצבאי, להשפיע על תודעתו של היריב כדי לגרום לכך שאצל היריב תיווצר תמונת מצב שתגרום למנהיגיו ולפרטים בחברתו לשנות תפיסה, הערכה, עמדה או החלטה, באופן שישרת את הצד שלנו.

וקטלני³⁰ - שבא לחפות על הנחיתות של הארגונים הפלשתינאים באמצעי לחימה. באמצעותו ניתן לגרום לפגיעה כואבת ואפקטיבית ב"בטן הרכה" של החברה הישראלית.

אולם לא ניתן להתעלם מכך שבממד הערכי מדובר על שיא חדש. למגרש הערכי של העימות נכנס מרכיב חדש שטני, ומעורר פלצות. אם עד כה היתה נכונות להתעמת ולהלחם אל מול העדיפות של צה"ל תוך לקיחת סיכון סביר כאן קיימת נכונות לאבד את החיים, ובאמצעות אבדנם לפגוע באויב.

מרכיב זה לא יכול היה להתקיים ללא תשתית אידאולוגית המסיתה ומעודדת התאבדות, וללא אמונה "דתית" אכסטטית עיוורת, ונכונות הקרבה מצד אוכלוסיית המתאבדים³¹.

בפיגועי ההתאבדות יש, לכאורה, העצמת ה"מוטיבציה הלאומית" עד כדי טרוף, בנכונות של הפרט להקריב את חייו להשגת היעדים הלאומיים.

במונחים של המגרש הפיזי של העימות יש בפיגועים אלה פגיעה קשה באוכלוסייה. ובמונחים של המגרש הערכי של העימות יש בכך קריאת תגר לחברה הישראלית בנוסח: "אנו מוכנים להתאבד כדי להשיג את יעדנו, אתם אינכם מוכנים לשלם מחיר אישי כלשהו כדי להשיג את יעדיכם, ולכן אנחנו ננצח".

בשלב מסויים היה נראה למנהיגות הפלשתינאית שהאסטרטגיה שלהם מצליחה.

25

³⁰ מבחינה צבאית טכנית (ללא התייחסות להיבט האנושי השטני הכרוך בהפיכת אדם ל"פצצה חיה") יש לפיגועי ההתאבדות אפקט השמדה גדול יותר מנשק אסטרטגי קונוונציונאלי. זהו "נשק" שמסוגל לפעול בדיוק רב כנגד "מטרה" הנמצאת במרחק רב מנקודת השיגור גם ללא אמצעי ניווט טכניים מתוחכמים. הוא מסוגל להסתגל ולעקוף מערכות הגנה וקליפות מיגון רגילות. למפגע המתאבד גם אפשרות ליצור אפקט נזק גבוהה יותר מפצצה רגילה משום שהוא יכול לבחור את המטרה בזמן אמיתי ולבחור את נקודת הפיצוץ במקום שיגביר את אפקט הנזק (כמו מקום סגור, הומה אדם, ליד מיכלים של חומרים דליקים, תחת גג שיכול לקרוס ולפגוע ביותר אנשים). הוא אינו תלוי במודיעין מתוחכם משום שהוא אוסף לעצמו את המודיעין המעודכן בשטח "בזמן אמת", בצורה עצמאית, מנתח אותו באופן מיידי וסוגר מעגל ע"י פגיעה במטרה.

³¹ התופעה של ההתאבדות מחייבת התבוננות מעמיקה במאמר נפרד. אולם כאן המקום לציין את הפתאטיות והשטחיות בטענה כי ההתאבדות היא תוצר של תחושת ה"אין מוצא" בחברה הפלשתינאית.

כאשר התפרסם "מכתב הסרבנים", התבטא בתקשורת אחד מבכירי הרשות: "אנחנו עשר דקות מהניצחון!" הם הבינו את המשקל הערכי שבסרבנות שכן הוא מהווה ביטוי לחוסר אמונה בצידקת עמדתנו בעימות. הם הבינו גם את הפוטנציאל הגלום בו גם לממד הפיזי של העימות: בלי צבא המילואים אי אפשר לנצח בעימות, ואם יש סרבנים, מקבלי ההחלטות בדרג המידני לא יהמרו על שלמות צבא המילואים. הם לא יגייסו את מערך המילואים אם יעריכו שהיקף הסרבנים עשוי להגיע לממדים שיאיימו על שלמות יחידות המילואים.

על הרקע הזה צריך להבין את המשמעות האסטרטגית של התגייסות החברה הישראלית למבצע "חומת מגן". הגלגל התהפך, החברה הישראלית לא רק שהיא לא נסוגה, אלא יוצאת למלחמה. יש בכך צעד ראשון של חזרת השחקן הישראלי למגרש הערכי שבמשך שנים לא הפגין בו כל נוכחות וההתרחשויות שבו התנהלו באורח חד צדדי. לאורך זמן רב, ההפחדה העצמית להיכנס לקסבה של שכם, שמא יהיו שם מאות הרוגים, הוביל למסקנה שאין ברירה אלא לספוג את הפיגועים ולנשוך שפתיים. והנה מדינת ישראל קמה ואמרה - לא עוד! בכך היא חזרה להוות גורם במגרש הערכי. היקף הגיוס שהגיע למאה ועשרים אחוזי גיוס ויותר, הפריך את התיזה של אויבנו. ליל המבצע היה מוקדם להתנבא אם המבצע ישיג את מטרתו, אולם כבר אז היה ניתן לומר בברור שהוא יצר מהפך, ומבחינת ה"מוטיבציה הלאומית" היתה בכך חציה של "קו פרשת המים".

בדפוסי ההתגייסות של החברה הישראלית, להלחם על האינטרסים הלאומיים שלה היא בטאה את אמונתה בצידקת דרכה. זהו המקור לקביעה שנקודת ההכרעה היתה בהיקף הגיוס ושהשינוי האסטרטגי התחולל עוד לפני שפעלנו בממד הפיזי וכבשנו את שכם.

אין זאת אומרת שבשלב זה היתה הכרעה סופית גם בממד הפיזי של העימות ושמכאן ואילך כיבוש שכם יהיה מבצע קל. למרות שלמחבלים בשכם לא היה סיכוי לעצור את צה"ל, הלחימה היתה קשה. כמעט כל חמישה עשר מטר היה מכשול, או מטען. היו שם פיצוצים ולשונות של אש עד לב השמים, אבל אחרי חמש וחצי שעות שכם היתה בידינו, ב"ה ללא שהפלשתינאים הצליחו לגרום לנו

נפגעים. מלבד זה היה עוד יום וחצי של קרב השתלטות מבית לבית בתוך הקסבה.

בבוקר, בהיותי בחמ"ל של החטיבה הגיע עבורי שיחת טלפון, מן העבר השני היה מו"ר הרב הראשי לישראל לשעבר הגר"א שפירא שליט"א (זצ"ל). כששמעתי את קולו מן העבר השני של הקו התרגשתי מאוד. הרב שפירא ברך אותי ואת החטיבה שנצליח למלא את משימותינו בהצלחה ושיד' ישמור עלינו לבל נפגע. לאחר תום השיחה התלבטתי האם לשמור את דבר קיומה לעצמי, והחלטתי להביאה לידיעתם של כל האנשים - הקצינים ואנשי המבצעים שהיו באותה עת בחמ"ל. בחמ"ל הושלך הס, והדממה נמשכה עוד מספר שניות לאחר שסיימתי את דברי. הרגשתי שהדברים חיזקו את האנשים ודיברו אל ליבם. במהלך הקרב היה לנו פצוע מארוע דו צדדי בין טנק לנגמ"ש "אכזרית" של גולני. אולם בתום המבצע כולו לאחר ארבעה שבועות סיימנו את חלקנו במבצע ללא נפגעים. ראיתי בכך את מלויה של ברכת צדיק ואף הודיתי לו על כך לאחר המבצע³².

ד. בזכות יוסף הצדיק – קבר יוסף

בקבוצת הפקודות הראשונית באוגדה, עוד בטרם החל המבצע, הציג המח"ט את הפקודה החטיבתית. בתוך הגדרת המשימה החטיבתית של ההשתלטות על החלק המזרחי של שכם, שילב המח"ט, שאינו אדם דתי, על דעת עצמו, את כיבוש "קבר יוסף". מפקד האוגדה העיר למח"ט שהמשימה הזו אינה נכללת ב"פקודה" האוגדתית ושאל מדוע הוא מוסיף אותה על דעת עצמו. המח"ט השיב, שלמרות שהוא אינו אדם דתי, ל"קבר יוסף" יש ערך לאומי, הוא מהווה סמל יהודי, ועל פי ההסכמים היה בריבונות ישראלית, צה"ל פינה אותו לאחר קרב, ועל כן לא יעלה על הדעת שלא נכבוש אותו במבצע, שאמור להשיב את

³² במהלך המבצע, היו לנו הרבה ארועים שבדרך נס הסתיימו ב"ה ללא נפגעים. אמנם ניסינו מצידנו לנקוט בכל דרך כדי להעלות את רמת הבטיחות והזהירות אולם במציאות מבצעית של לחימה רבת אירועים רצופים עדיין יש סכנה של תקלות ואסונות.

המצב לקדמותו³³.

מפקד האוגדה השיב שמדובר בהחלטה מדינית ואין הנחיה חיובית בענין ועל כן ביקש שלא לכלול את קבר יוסף ב"פקודה".

באותו רגע, קשה היה, שלו להיזכר בתמונות שהתפרסמו בתקשורת שנתיים וחצי לפני כן, על כיבוש קבר יוסף ושריפתו ע"י חמושים, ועל התמוה שבה מניפים את דגל אש"ף על גג הקבר, כשעשן מיתמר ממנו.

מעמדו של "קבר יוסף" בעיני הציבור היא חידה מטרידה רבת שנים. משום מה, מעמדו של קבר יוסף, שונה בתודעה הציבורית ממעמדם של קבר רחל בבית לחם ומערת המכפלה שבחברון³⁴. בעוד שאלה היו תמיד בקונצנזוס כמקומות חשובים ומקודשים, וכמקומות

של תפילה לרבים, נתפס קבר יוסף כמקום שנחשב רק בעיני חלק מהציבור, בקצוות, עד היום לא ברור

28

גם על פי הסכמי אוסלו למרות שהם עברה לגבי הערבים קבר יוסף נשאר בשליטה ישראלית כמובלעת בתוך שטח ארץ ישראל. במהלך השנים הייתה במתחם הקבר טיפה עדין יוסף חיי" בראשות הרב יצחק גינזבורג, עפ"י ההסכם שוטרי מג"ב שמרו על הבטחון במתחם. בערב סוכות תשנ"ז פרצו מהומות "מנהרת הכותל" ובכלל זה הותקף גם מתחם קבר יוסף. כוח תגבור של צה"ל שנשלח למקום נכנס לאזור הקרבות ללא הכנה מתאימה, ושישה חיילים נהרגו. מאז אירוע זה, גברו לחץ תקשורתי לפנות את מתחם הקבר. האירוע המוכר יותר היה ביום השני של ראש השנה תשס"א (אירועי אוקטובר 2000) במהלך אירועי הר הבית-שפתחו את אינתיפדת אל אקצה, התקיפו שוטרים פלשתינאים את מתחם קבר יוסף. במהלך הקרב נפצע שוטר מג"ב בשם מדחת יוסף. למרות שהיה כח שעמד בכוננות לחילוץ מהקבר, הוחלט ע"י הרמטכ"ל ושהב"ט לנסות לחלץ אותו ע"י הפלשתינאים. כתוצאה מהעיכוב מת מפצעיו. ביום שבת ח' בתשרי תשס"א (7/10/2000) ניתנה הנחיה לצה"ל לסגת ממתחם קבר יוסף, לאחר שהפלסטינים הבטיחו לכבד את קדושת המקום ולא להרוס אותו. אף-על-פי-כן, לאחר פינוי הקבר, הרסו פלסטינים את הקבר והקימו במקומו מסגד.

³⁴ השדה אשר נקנה ע"י יוסף, ראה בראשית לג יח. ועל כך אומר המדרש רבה (בראשית פרשה עט פסקה ז): "ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו וגוי במאה קשיטה א"ר יודן בר סימון זה אחד משלשה מקומות שאין אומות העולם יכולין להונות את ישראל לומר גזולים הן בידכם ואלו הן מערת המכפלה ובית המקדש וקבורתו של יוסף מערת המכפלה דכתיב (בראשית כג) וישמע אברהם אל עפרון וישקול אברהם לעפרון בית המקדש דכתיב (ד"ה א כא) ויתן דוד לארנן במקום וגוי וקבורתו של יוסף (בראשית לג) ויקן את חלקת השדה יעקב קנה שכם.

למה.

ניתן האות, הפקודה שקיבלנו היתה: שעת ה"ש" לכיבוש שכס יתבצע בערב שביעי של פסח בלילה. הוחלט שמפקדת החטיבה תמוקם בשטח השולט על העיר בהר כביר שמעל אלון מורה. החלוצ שנסלח לשם להכין את התשתית למיקום הכלים במקום חזר. לדעת הקצינים בגלל תוואי השטח ומזג האויר לא נוכל למקם שם את המפקדה. התקשרתי לידידי הרב אליקים לבנון רב הישוב אלון מורה וראש הישיבה. הוא הציע להתמקם בישיבה, מה שהתברר למפרע כסיוע שלא יסולא בפז, וכנכס חשוב ביותר, ששיפר מאד את תנאי התפקוד של מפקדת החטיבה. עד היום מתנוססת במשרדו תעודת ההוקרה מטעם מפקדת החטיבה, על הסיוע לו זכינו.

התחלנו להניע את החטיבה על גבי מובילים לפאתי שכס, זה היה מבצע בפני עצמו. התמקמנו בישיבה. ירד גשם זלעפות. הרב לבנון ניצח על המלאכה הוא אפשר לנו למקם את החמ"ל במבנה ששימש בעבר את בית המדרש של הישיבה, ולעלות עם הנגמשיים על הדשא המטופח, כדי לקרב אותם לחלונות המבנה, דרכם שלשלנו את ערכות הקשר והשליטה של המפקדה. תוך כמה שעות עבודה היה לחטיבה חמ"ל אחוד מאורגן ומאובזר להפליא. עוד לפני כניסת החג הגיעו כמה מחברי הישוב עם סיר מרק גדול וחילקו לחיילים ולמפקדים מרק חם. הם לא ידעו שבשוע שחלף החיילים והמפקדים לא זכו לארוחות סדורות.

הקרב היה אמור להתחיל בערב שביעי של פסח מסיבות שונות, טכניות ומבצעיות, הוא נדחה

קבר יוסף בתמונה מתחילת המאה ה-19 ברקע הר עיבל

בעשרים וארבע שעות³⁵. החיילים הדתיים והמסורתיים נצלו את חלון הזמנים שנוצר והתכנסו לתפילת ערב חג בבית המדרש של ישיבת אלון מורה. הם ביקשו ממני שלא לוותר על השיחה המסורתית שבין מנחה לערבית של חג. מצאנו לנכון לשוחח באותה העת על נושא אקטואלי: על הקשר בין שביעי של פסח ובין ערך "ההכרעה" בקרב. דיברנו על המעמד היחודי של פסח מול סוכות, ו"שביעי של פסח", ביחס לשמיני עצרת, שאין מציינים אותו כמועד בפני עצמו למרות שהוא לזכר ארוע מיוחד, קריעת ים סוף. הסברנו את דברי הגמ' שאין אומרים הלל שלם בימי פסח, משום שאין בהם קרבן יחודי מידי יום³⁶. פירשנו את הענין שכל יום מימות חג הסוכות הוא בעצם "ענין" עצמאי ועל כן יש בו קרבן יחודי שונה מהיום שלפניו³⁷. לעומת זאת בימי חג הפסח אין ענין עצמאי נפרד לכל יום, כל הימים הם חלק של דבר אחד ועל כן אין להם קרבן שונה. ומכאן שבעצם כל ימי הפסח הוא יחידה אחת ומהלך אחד של "היציאה ממצרים". בתחילת הפסח מתחילה יציאת מצרים, אולם מהלך זה אינו מגיע לידי סיום והכרעה כל זמן שצבא מצרים קיים ויכול להחזיר את עם ישראל למצרים. ולכן קריעת ים סוף, וטביעת צבא מצרים על חייליו מצביאיו ונשקו, בים, מהווה סיום והכרעה של המהלך שהתחיל ביום א' דפסח³⁸. ביקשנו להקביל זאת ללחימה אליה אנו אמורים לצאת. הבענו את תקוותנו שיאפשרו לנו להגיע לידי הכרעה, של הטרור, ולמלא את משימתנו במלואה, ושהדרג המדיני לא יעצור את המבצע, בשל אילוצים מדיניים, טרם הכרעה, כפי שקרה לצערנו פעמים מספר בעבר³⁹.

למחרת, בשביעי של פסח אחה"צ החל הקרב לכיבוש שכם. עלינו

³⁰ בערב הדחיה פגשתי את הרב אליקים לבנון רב הישוב אלון מורה וראש הישיבה, שבמתחמה אפשר לנו למקם את מפקדת החטיבה. היתה ציפיה דרוכה שנכבוש את שכם, ובכך יסגר מעגל עם רוצחי משפחת גביש הי"ד בשבוע שלפני כן. הרב אליקים היה נסער, הוא הקביל את ימי הפסח-לאושפיזין של סוכות, שבו היום השישי הוא יומו של יוסף והיום השביעי הוא של דוד. כנראה היה צריך להמתין לאושפיזין של דוד (שביעי של פסח), אמר, ולא של יוסף!

³⁶ בגמ' ערכין דף יא: "מאי שנא בחג דאמרינן (הלל שלם) כל יומא ומאי שנא בפסח דלא אמרינן? כל יומא דחג חלוקין בקרבנותיהן דפסח אין חלוקין בקרבנותיהן!"

³⁷ בדומה לכך כתב הרב קוק על שמחת חג הסוכות שבכל רגע נולד בו דבר חדש.

³⁸ ראה ב"העמק דבר" שמבאר זאת מכך שתמצית השירה היא "סוס ורוכבו רמה" בים, ועל כן זה מה ששרו הנשים.

³⁹ עוד על ערכה התורני של ההכרעה- ראה בדברי הנצי"ב.

עם טנק הסמח"ט לעמדה במרומי הר כביר, הסמוך לאלון מורה, כדי לשלוט מלפנים על הפריצה לחלק הצפוני של שכם, וכיתורה מצפון. התמקמנו סמוך למבנה של קבר שיח בילל, שבראש ההר. הצוות שלי היה תמהיל ישראלי טיפוסי של חיל השריון. המפקד רב בישיבת הסדר, נהג הטנק בן ישיבה התותחן בן עיר והטען בן מושב, דתיים ושאינם, רעות שריונאים – "בין אדם לאדם ובין אדם למכונה". לידנו ניצב גם טנק המג"ד.

הנוף שנשקף מההר היה עוצר נשימה. ממערב הר עיבל, הטרשי, ומדרום מערב הר גריזים, הר הברכה, שבחלקו מיוער. למרגלותנו העיר שכם השוכנת בין שני ההרים, ובמיוחד החלק הצפוני של העיר, מחנה הפליטים עסכר, ומסכאן שעביה. "מכאן ניתן לראות ביום בהיר את הים התיכון" אמרתי לאנשי צוות הטנק, אולם היום יום סגריר, מלחמה, ורוח שורקת במרומי ההר.

הטנקים של החטיבה מתחילים לגלוש בתנועה בציר היורד מאלון מורה לחלק הצפוני של העיר. אנחנו צופים בהם מלמעלה, עוקבים בדאגה, משננים לעצמנו בפעם המי יודע כמה, את פרטי התוכנית של כיבוש העיר, תוך כדי כך הלב הומה תפילה להצלחה ללא נפגעים.

מידי פעם נשמעים יריות ופיצוצים, ואנו מזהים את הפגיעות. המפקדים נשמעים מאופקים ברשת הקשר, הם משרים בטחון ומקצועיות. הכח מגיע לנקודה על הציר ביציאה מהעיר, והטרקטורים מקימים שם מתחם, שישלוט על היציאה וימנע ממחבלים לברוח מן העיר צפונה.

הפעולה מגיעה לסיומה, השעה היא שעת מנחה של יום טוב. בשל רצף ההכנות לא הספקנו לאכול באופן מסודר מאז הבוקר, הרעב החל להציק, אנשי הצוות הוציאו מהטנק מנת קרב ומצות והציעו שנאכל משהו. ירדנו מהטנק והתיישבנו על סלע גדול למרגלותיו. היתה שם מעין אוירה של "סעודה שלישית" בתנאי שטח. "נו אולי תגיד משהו", הפציר אחד מאנשי הצוות. היתה זו שעה מיוחדת. בעם ישראל בשעה זו מתרחשת אחדות יחודית של מנהגים. חסידים נוהגים בשעה זו לקיים סעודה נוספת, "סעודת משיח". אולם גם הגר"א – גדול

ה"מתנגדים" היה נוהג להוסיף בשעה זו סעודה נוספת ואוכל בה מצות. דברנו על כך שגם אנו, כאן במרומי ההר, מתאחדים, עם כל עם ישראל בסעודה זו. היה בכך נופך מיוחד, בעיקר בגלל העובדה שהעיר שכם היא עיר המחלוקת, שבה נוצר הפירוד הגורלי בתוך עם ישראל, בתקופת ירבעם ורחבעם⁴⁰, וגם מפני שהיו אלה ימי תחילת "ספירת העומר", שבהם לקינו בגלל "שלא נהגו כבוד זה בזה". **הרגשנו שיש כאן מעין תיקון לחשכת מחלת הפלגנות מן העבר.**

הלילה ירד, מוצאי שביעי של פסח. בבתי ישראל, חוזרים לשגרה, אורזים את כלי הפסח וחוזרים לכלי החמץ, אז החל הקרב העיקרי.

ישבו בחמ"ל באלון מורה, מול המפות ומכשירי הקשר, ושלטנו בתיזמון כניסת הכוחות. הרגשנו באויר את התחושה המיוחדת, של שעה הרת גורל, של התרוממות הרוח והילת הקודש של המשימה, לאלה יש כח לאחד את עם ישראל, ללא הבדל בין שבטיו ומגזריו.

כמה סמלי היה הדבר משום שבדיוק כאן, בעמק שכם, שבו החל הפילוג ההיסטורי בתוך עם ישראל, נלחמו כתף אל כתף, באחדות ובאחוות לוחמים חיילים ממגזרים שונים למען מטרה אחת צודקת מעין כמוה, לפגוע בתשתיות הטרור המכה ברחובותינו, כדי להחזיר את הביטחון לערי ישראל. מטענים רבי עוצמה הקבילו את פנינו בפריצה לשכם. פיצוצים עזים החרידו את השקט ולשוונות של אש האירו את חשכת הלילה. מידי פעם יצא מי מאתנו מהחמ"ל כדי לצפות מלמעלה על העיר והמתרחש בה. על רכסי ההרים שמסביב היה ניתן לראות את האורות של הישובים הישראליים באזור, אלון מורה, הר ברכה ואיתמר. ובאופק ריצדו האורות של גוש דן.

לאחר מספר שעות הקרב הוכרע, וכוחות החטיבה השלימו את ההשתלטות על מזרחה של העיר. ובכלל זה גם "קבר יוסף".

³² קריעת הממלכה וההתפלגות מתוארים בספר מלכים א (פרק יב) : "א) וילך רחבעם שכם כי שכם בא כל ישראל להמליך אתו : (ב) ויהי כשמע ירבעם בן נבט והוא עודנו במצרים אשר ברח מפני המלך שלמה וישב ירבעם במצרים... (טז) וירא כל ישראל כי לא שמע המלך אליהם וישבו העם את המלך דבר לאמר מה לנו חלק בדוד ולא נחלה בבן ישי לאהליך ישראל עתה ראה ביתך דוד וילך ישראל לאהליו. (יז) ובני ישראל הישבים בערי יהודה וימלך עליהם רחבעם. .. (כה) ויבן ירבעם את שכם בהר אפרים וישב בה ויצא משם ויבן את פנואל". וראה גם דהיי"ב י' א'.

"זכותו של יוסף הצדיק" מוזכרת במקורותינו במקומות שונים. אחד מהם התאים ביותר לרגע הזה של סיום ההשתלטות על שכם. כאמור, בתקופת ההכנות לקראת "שדה קוצים", (התכנית להתמודדות עם אפשרות של התפרצות לחימה בשטחי יהודה ושומרון) היו כאלה שהעריכו שהשתלטות על עיר בסדר גודל כמו של שכם, תעלה בכשבעים חללים ל"ע. כשהושלמה המשימה ללא חללים, היתה בחמ"ל תחושה של הקלה גדולה, אותי הציפה התחושה שהיתה לנו השגחה פרטית, "בזכות יוסף הצדיק" שזכותו עמדה לימין צאצאיו. הגמרא מזכירה את זכותו של יוסף הצדיק גם בכעין זה⁴¹:

פתח אידך ואמר: האי מאן דעייל למתא ודחיל מעינא בישא, (דהיינו מי שבא לעיר וחושש מעינא בישא) לנקוט זקפא דידא דימיניה בידא דשמאליה, וזקפא דידא דשמאליה בידא דימיניה, ולימא הכי (דהיינו ויאמר כך): **אנא פלוני בר פלוני מזרעא דיוסף קאתינא דלא שלטא ביה עינא בישא, שנאמר (בראשית מ"ט): "בן פורת יוסף בן פורת עלי עין וגו'", אל תקרי עלי עין אלא עולי עין. רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהכא: (בראשית מ"ח): "וידגו לרב בקרב הארץ" מה דגים שבים מים מכסים עליהם ואין עין רעה שולטת בהם, אף זרעו של יוסף אין עין רעה שולטת בהם. ואי דחיל מעינא בישא דיליה – ליחזי אטרפא דנחיריה דשמאליה.**

לקשר של יוסף הצדיק לעיתוי של הלחימה יש גם צד נוסף. שכן על פי חז"ל, קריעת ים סוף שהתחוללה בשביעי של פסח, היתה גם כן

⁴¹ גמ' ברכות דף נה ע"ב. וכן בגמ' בבא מציעא דף פד ע"ב. ועיי' בספר חדושי אגדות למהר"ל חלק שלישי עמוד לה (על בבא מציעא שם). "אנא מזרעא דיוסף קאתינא וכו'. פי' כי ברכת יוסף ממקום נסתר פנימי, שאין העין שולט בגלוי ושם שולט עין הרע, אבל [רק] כח יוסף הוא ממקום נסתר פנימי עד שאין העין שולט שם. וגם זה ידוע למי שמבין דברים אלו לפי שהיה ליוסף כח אמצעי, שהאמצעי בסתר ושני קצוות מבחוץ, ודבר זה (ידוע) ירש מן יעקב כדכ' (בראשית מ"ט) ברכת אביך גברו על ברכת הורי תהיינה לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו, וידוע כי יעקב הי' לו מדת האמצעי בין אברהם ובין יצחק ומפני זה כאשר נמשך כח זה ליוסף היה לו כח פנימי נסתר בין י"ב שבטים והיה דומה יעקב לעיקר האילן והשבטים הם הענפים היוצאים לכל צד ויוסף הוא ראש המטה וכנגד גוף אילן. וזה שאמר אלה תולדת יעקב יוסף עד שיוסף היה עיקר תולדתו כמו שגוף האילן הוא היוצא מן העיקר וכל הענפים הם בחוץ ויש להם כח הגלוי חוץ מן גוף האילן שהוא עומד בנסתר ואין העין שולט בדבר שהוא בפנים וזה שאמרו שאין העין שולט בזרעו של יוסף ואי אפשר לפרש יותר".

בזכותו של יוסף הצדיק⁴² :

שמעון איש קטרון אמר בזכות עצמותיו של יוסף
נקרע הים לישראל הה"ד (תהלים קיד): "הים ראה
וינום", בזכות "ויעזוב בגדו בידה וינס".

אם ביחס למבצע כולו היתה בקרב הלוחמים תחושה שאנו הולכים
לפגוע בתשתיות הטרור והמחבלים, במגרש הביתי שלהם, הרי ביחס
ל"קבר יוסף" התחושה היתה אחרת, של "שיבה" ל"שלנו".

לא היה לנו מידע על מה שמתרחש בתוך מתחם הקבר. היה חשש
שהכניסות ממולכדות. כאשר הגענו למתחם היה צורך להמתין לחבלן
שיסרוק אותו ביסודיות.

הרחוב בו נמצא המתחם נשלט ע"י בתים גבוהים מכל עבר. היה
סיכון שצלפים ימוקמו בבתים כדי לפגוע במי שיתקרב למתחם.
נערכנו בתבנית קרבית מאובטחת בתוך הרחוב של המתחם, הטנקים
אבטחו את המעברים וצפו לבתים השולטים על הרחוב.

היתה התרגשות גדולה, זכות גדולה להיות אלה שחוזרים אל
המקום החשוב הזה. השם "קבר יוסף" הוזכר ברשת הקשר מספר
פעמים, ובכל פעם הרגשנו שיש לכך משמעות מיוחדת. הרגשנו שנפלה
בידנו הזכות לבטא את "סגירת המעגל", מאז נאלץ צה"ל לסגת
מהקבר לפני שנתיים וחצי. נזכרנו באלה שנהרגו כאן ב"אירועי מנהרת
הכותל" לפני שש שנים. נזכרנו באלה שנהרגו ב"אירועי הר הבית"
לפני שנתיים וחצי, השוטר מדחת יוסוף, הרב ליבמן הי"ד והרב

34
42
מדרש רבה בראשית פרשה פז פסקה ח וכן במדרש תנחומא וישב פרק ט : "א"ל הקב"ה
אתה נסת ויצאת חוצה חייך הים ינוס מפני ארוך שנא' (תהלים קיד) : "הים ראה וינוס",
ובילקוט שמעוני תהלים - פרק עז - רמז תתיו : "הים לא נקרע אלא בשביל יוסף שנאמר
ראוך מים יחילו וכן הוא אומר וינס ויצא החוצה וכתוב הים ראה וינס. אמר רבי יודן ברבי
סימון אף הירדן לא נקרע אלא בזכותו של יוסף ותולדות של יעקב לא באו אלא בזכותו של
יוסף שנאמר אלה תולדות יעקב יוסף. כלום הלך יעקב לחרון אלא בשביל יוסף, התולדות היו
ממתינות עד שנוולד יוסף הה"ד ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגוי. מי מורידן למצרים
יוסף, כלום הלך יעקב לחרון אלא בשביל יוסף, התולדות היו ממתינות עד שנוולד יוסף הה"ד
ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגוי מי מורידן למצרים יוסף, מי מכלכלן במצרים יוסף, ר'
אליעזר ורבי שמעון בן לקיש בשם רבי אלעזר בן ערך לכו (חזו) [וראו] מפעלות אלהים וכתוב
בתריה הפלדך ים ליבשה, למה וישנאו אותו בשביל שיקרע הים לפניו. כתנת פסים פס
ים". וראה גם באלשיך ז"ל ב"תורת משה" - בראשית לו פסוק ב-ד לגבי משמעות הדבר.

הרלינג הי"ד⁴³.

ההתרגשות אחזה את כולנו, דתיים ושאינם, ימנים שמאלנים, עולים חדשים וותיקים. כולם הרגישו שהמקום הזה הוא מקום מיוחד, הוא לא דומה לשאר המקומות בעיר הזאת. דיברנו על כך שההתקפה על המקום לפני שנתיים, שגרמה לנסיגת צה"ל, היתה, משום שהערבים ראו בו סמל היסטורי יהודי, ועתה אנו זוכים להשיבו לשליטה יהודית.

לפני המבצע, ותוך כדי הלחימה, דברנו ביננו, לא פעם, לעיתים בשיחה ולעיתים תוך כדי ויכוח, על כך שצה"ל של היום הוא לא התחלת השרשרת, הוא חוליה בשרשרת רבת שנים ודורות, שראשיתה אלפי שנים אחורה. בעיצומו של המבצע חשנו, שאנחנו מתחברים לשורשי העוצמה והגבורה ההיסטוריים של עם ישראל, ומשם שואבים כח. העמידה מול המתחם של "קבר יוסף", אחד מאבות האומה הישראלית, בראש יחידה צבאית ישראלית, של צאצאיו, גרמה להתרגשות גדולה, סוג של זרם חשמלי שמציף את כל הגוף. סוג של מחשבה של, "אולי הסבא של סבא כיתת את רגליו לכאן ממרחקים, כדי לשפוך תחינה ליד קברו של יוסף הצדיק". בשעה זו הרגשנו שיש משמעות מחודשת, והקשר מיוחד למשפטים כמו: "חזרנו לנחלת אבותינו"⁴⁴, ושל: "ושבו בנים לגבולם"⁴⁵.

התמקמנו בכניסה למתחם, לאחר תום הסריקה נכנסנו לתוך המתחם, הוא היה משופץ וצבוע בצבע בהיר. מערכות החשמל פעלו, ותאורה בהירה נדלקה במקום.

במוצאי שבת החלו להגיע קבוצות גדולות של חסידי ברסלב, הם לא חיכו לאישור של צה"ל והגיעו דרך מחנות הפליטים, בצורה שסכנה את חייהם. נאלצנו להסיע אותם משם, בחלוף הזמן, בצורה

³⁵ הרב שמואל בנימין הרלינג זצ"ל מחנך ודמות מופת בציונות הדתית שנהרג בכ" תשרי תשס"א 19 באוקטובר - 2000, בקרב שהתפתח למרגלות הר עיבל כאשר השתתף בסיוור תפילה ותצפית על שכם וקבר יוסף מכיון הר עיבל. שם הותקפו על ידי ערבים ממחנה הפליטים עסכר ומסכאן שעביה הוא נפגע בלבו ונהרג במקום.

⁴⁴ משפט שהיה שגור בפיו של מורנו הרצי"ה קוק זצ"ל.

⁴⁵ ירמיהו לא ט"ו.

מאובטחת, כדי למנוע סיכון חיים מיותר. תוך זמן קצר חזרו להישמע במתחם הקבר קולות תפילה רמים ויללות חרישיות. השיא היה כשבמקום החלו לשיר ולרקוד: "בזכות יוסף הצדיק", המתפללים היו במעין בועה מבודדת ומאובטחת בתוך המולת הקרב והיריות שבחוץ.

הכניסה למתחם השרתה גם תחושה של משמעותיות למפרע, של השגת התכלית למבצע כולו, קול פנימי שאמר: "עכשיו באמת החזרנו את המצב לקדמותו".

לאחר תפילה קצרה, ופרק תהילים, ריכזנו את המפקדים לקבלת הנחיות להמשך – משם חזרנו לפעילויות הביטחוניות הדחופות אליהן נדרשנו.

לצערנו, מתחם הקבר לא נותר בשליטה מלאה של צה"ל⁴⁶, עד היום, ציבור גדול מתוסכל מכך, וסבור שהיתה כאן החמצה היסטורית משיקולים פוליטיים. למרות זאת, מאורגנות מידי פעם, קבוצות מאורגנות לתפילה במתחם, בחסות צה"ל.

עבורנו, הרושם של האירוע הזה עדיין חרות בזיכרוננו, עד היום הזה.

ה. "גור אריה" רדום – משל לשינויי מפלס "המוטיבציה הלאומית" בשנים האחרונות

למתבונן מן הצד קשה לזהות מגמה או סוג של עקביות בהתנהלות הלאומית של מדינת ישראל, לאורך השנים, כשהוא מתבונן באירועים כל כך מנוגדים. מצד אחד הסכמי אוסלו, והנסיגה מערי יהודה ושומרון ועזה, ומצד שני אירוע כמו מבצע "חומת מגן". האמת היא שגם קשה למצוא מקבילות היסטוריות ודוגמאות מעמים אחרים לסוג כזה של התנהלות. מצד אחד סוג של התנהלות לאומית וותרנית,

³⁶ בהערכת המצב שהתקיימה לאחר הלחימה, בנוכחות שר הביטחון דאז, היו מפקדים בכירים, שטענו, שכדי להחזיר את המצב לקדמותו, לאורך זמן, ולקיים שיגרה של לימוד וכניסת מתפללים למתחם, יצטרכו להחזיק כח צבאי גדול בסדר גודל של חטיבה. זהו סדר גודל של כח גדול מאד שיטיל עומס גדול על צה"ל. אני סברתי שזו היתה הגזמה, לדעתי, היה ניתן להחזיק את המקום עם סדר גודל של כח צבאי שלא יעלה על פלוגה. יתכן שההגזמה באה לשרת גישה פוליטית שלא היתה מעוניינת שתהיה אחיזה ישראלית במקום, ולא הכירה בחשיבות המקום וערכו הרוחני הלאומי וההיסטורי.

שמשקפת סוג של עייפות לאומית מנטל הקיום והביטחון, וממחירו ב"דמים", תרתי משמע. התנהלות שהביאה לזיכרון גורף על נכסים אסטרטגיים חיוניים שהושגו בדם בניה של האומה, במלחמות הגנה שנכפו עליה. ומצד שני, התעוררות לאומית בהיקפים גדולים מאד, של למעלה ממאה אחוז, ונכונות לצאת לחימה חסרת פשרות, תוך כדי חירוף נפש, על אותם נכסים שויתרו עליהם.

אמנם יש כאלה שמנסים להסביר זאת בכך שניתנה לשכנו הזדמנות, ומשזו נוצלה לרעה ונשקם הופנה אלינו, עתה הגיע השעה להגיב. אולם, אי אפשר להתעלם מכך, שאלה שהובילו את רעיון אוסלו, גם במצב זה, התנגדו ליציאה למבצע, וטענו שאם רק נמשיך בעקביות במגמת הויתורים ו"באומץ", נוכל להוריד את גובה הלהבות. נוסף על כך שאין דוגמה בהיסטוריה לעמים שבאופיים היו חסרי פשרות ברמה הלאומית, ובהקשרים של הפעלת לחצים, נהיו וותרנים. הויתורים על נכסים אסטרטגיים חיוניים היו תמיד תוצאה של חוסר ברירה, בעיקר בעקבות תבוסה במלחמה.

כדי לנסות להבין סוג כזה של התנהלות אין מוצא אחר אלא לחפש מענה במקורותינו. הדבר חשוב מאד משום שמי שלא מבין את אופיה של אומה זו לא יוכל להובילה במעלה האתגרים הלאומיים שעדיין צפויים לה.

מסתבר שהדבר קשור לאופי היחודי של עם ישראל. במבט שטחי הוא נראה דואלי ורב סתירות אולם בהתבוננות מעמיקה הוא משהו אחר ויחודי. חז"ל תארו משהו דומה בהתנהלות דתית דואלית וקטבית של עם ישראל⁴⁷:

א"ר אבא בר אהא אין את יכול לעמוד על אופיה של אומה
זו נתבעין לעגל ונותנין נתבעין למשכן ונותנין⁴⁸.

אולם אנו מחפשים פן ספיציפי יותר, בהקשר הבטחוני והקיומי.

37

⁴⁷ ירושלמי שקלים פ"א ה"א.

⁴⁸ ועל כך זועק אליהו הנביא ומוכיח את עם ישראל בהר הכרמל (ספר מלכים א פרק יח כא): "ויגש אליהו אל כל העם ויאמר עד מתי אתם פסחים על שתי הסעפים אם ד' האלקים לכו אחרי ואל האל הבעל לכו אחרי ולא ענו העם אתו דבר".

בלעם ביקש לקלל את עם ישראל ונמצא מברך. כבר הוא דימה את עם ישראל לאריה רב עוצמה⁴⁹:

הַזֶּעַם פִּלְבִּיָּא יְקוּם וְכֹאֲרֵי יִתְנַשֵּׂא לֹא יִשְׁכַּב עַד יֵאָכֵל טָרֶף
וְדָם חֲלָלִים יִשְׁתֶּה:

הדימוי של בלעם ללביא ולאריה - שנחשבים כחזקים יותר מכל בעלי החיים⁵⁰ נועד לבטא את העוצמה המיוחדת של עם ישראל. עם ישראל נמשל לאריה שקם ממרבצו, נלחם עם אויביו בעוצמה רבה, ויורש את ארצו. הרמב"ן באר את ההדרגה שבדימוי: בתחילה קם לביא ואח"כ אריה⁵¹:

ונתנבא עליהם כי כלביא יקום - שהוא הגור, ואחרי כן יתנשא כאריה, ולא ישכון בארצו עד יאכל טרף וישתה דם מלכי כנען, כדברי אונקלוס.⁵²

ה"קיימה" של עם ישראל כל יא ואח"כ כאריה מתפרשת כהתעצמות והתחזקות הדרגתית. הדימוי של עם ישראל לאריה וללביא דומה לדימוי הקדום של שבט יהודה בברכת יעקב⁵³:

(ח) יְהוּדָה אֶתָּה יוֹדוּךָ אֶחָיִךְ יִדְךָ בְּעֶרְףְּ אֵיבֶיךָ יִשְׁתַּחֲוּוּ לְךָ בְּנֵי אָבִיךָ: (ט) גּוֹר אַרְיֵה יְהוּדָה מִטָּרֶף בְּנֵי עֲלִית פָּרַע רַבִּין פְּאֲרִיָּה וּכְלָבִיָּא מִי יְקִימוּנָו.

שבט יהודה - שהוא שבט המלכות נמשל לאריה מלך החיות משום שהצטיין בגבורה מיוחדת, ומשום שאינו מתיירא מאחרים. וגם

38
⁴⁹ במדבר כ"ג כ"ד.

⁵⁰ הדימוי לאריה מתפרש בחז"ל כביטוי לגבורה ולעוצמה. כך מובא לגבי שבט יהודה - בראשית רבה (וילנא) פרשה צח ז: "גור אריה יהודה, מלמד שנתן לו גבורה של ארי וחוצפה של גוריו". וכך לגבי שבט דן - מדרש תנאים לדברים פרק לג פסוק כב: "דן גור אריה מלמד שהוא שרוי על ספר שכל מי שהוא שרוי על ספר משול באריות". וכן עיי' בנצח ישראל למהר"ל פרק נה עמוד רג.

⁵¹ רמב"ן במדבר שם.

⁵² אונקלוס (שם): "הא עמא כליתא שרי וכאריא יתנטל לא ישרי בארעיה עד דיקטול קטול ונכסי עממיא יירת". וכן בבכור שור שם: כלומר אתה (בלק) הייתה סבור להשפילם, לא כן, אלא יתנשאו ויתגברו כלביא וכאריה" עיי"ש.

⁵³ בראשית פרק מט א', ח' ט'. הפתיח שם בפס' א': וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאִסְפוּ וְאִגְדָּה לָכֶם אֶת אֲשֶׁר יִקְרָא אֲתֶכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים". הדימוי אופייני ליהודה - שבט המלוכה, אולם במדרש הוזכר שגם שבט דן נקרא גור אריה. בראשית רבה פרשה צז ט: "גור אריה יהודה אמר ר' חמא בר' חנינא זה משיח בן דוד שיצא משני שבטים, אביו מיהודה ואמו מדן, ובשניהן כת' אריות גור אריה יהודה, דן גור אריה (דברים לג כב)".

צבא וישיבה – תרומה דו חזיתית לקיום הלאומי של ישראל

מבצע חומת מגן בעיר שכם:
היינו הראשונים להכנס
לקבר יוסף.
משמאל מלמעלה למטה:
1. קבר יוסף מבפנים. לאחר
חילול הקבר
2. קבוצת חסידי ברסלב-
שנכנסו לקבר יוסף תוך סיכון
חייהם.
3. טנק סמח"ט באירוע
לתושבי אלון מורה ביום
העצמאות במהלך חומת מגן.
4. מבט על קבר יוסף מבחוץ
מבעד לאפיסקופ הנהג באור
יום (בחלק העליון של
התמונה רואים את התותח).
(צילום: לוחמי החטיבה)

בברכתו יש הדרגתיות: גור, ואח"כ אריה ולביא כפי שמתבאר במדרש⁵⁴:

גור אריה. בתחלה יהא יהודה כגור אריות, שאינו תקיף כל כך, שיהא מעמיד נשיאים, ואע"פ שיהודה גביר אחיו הוא מעתה אין לנשיאים ממשלת כל כך, ולבסוף יהא יהודה תקיף כאריה, שיעמיד מלכים תקיפים, מה אריה מלך על כל חיות השדה, אף מלכי בית יהודה אינם מתייראין מכל עם ולשון, ומה אריה הכל מתייראין ממנו, דכתיב אריה שאג מי לא יירא (עמוס ג ח), אף מלכי בית יהודה הכל מתייראין לפניהם כשהם עושים רצון בוראם.

את הדימוי של עם ישראל לאריה באופן כללי ושל שבט יהודה באופן מיוחד ניתן לפרש בדרך נוספת: האריה - מלך החיות הוא בעל חיים רב עוצמה שביכולתו להכריע את כל בעלי החיים. אולם באריה אנו מכירים שני מצבים סותרים: האחד - בעת לחימתו באויביו, שם הוא ניכר בעוצמתו וביתרון כוחו, והוא מרתיע את אויביו. והשני - ברביצתו האופיינית שניתן לפרשה כישיבה מלכותית, הדרוכה לקראת הבאות, וניתן לפרשה כמנוחה של אפיסת כוחות, עד כדי תרדמה. לעיתים רביצתו מגיעה לכדי כך שהוא אף אינו מגיב להתגרויות נגדו, כאילו אבד לו כוחו ונעשה אדיש לגורלו. במצב שכזה הוא עלול לאבד את ההרתעה. התאור "עם כלביא יקום" קשור למעבר מרביצה מנומנמת לחימה רבת עוצמה - התעוררות מתרדמה⁵⁵. בדרך דומה ניתן להסביר את הדימוי לגור אריה. לגור האריות עוצמה פחותה במשהו מאריה בוגר, אולם הוא מסוכן לא פחות ממנו, ובמידה מסויימת אף יותר, כדברי חז"ל, משום שיש לו חוצפה ואין לו גבולות של האריה הבוגר והמנוסה. אולם אין לו חזות חיצונית מרתיעה של האריה הבוגר שכן מראהו כחטול, במיוחד כשהוא שרוי ברביצה מנומנמת. משום כך הוא עלול להטעות אויב פוטנציאלי שינסה להתגרות בו בהנחה שהוא בסך הכל חטול ואין כל מניעה לתקוף אותו ולפגוע בו. אולם ברגע שהוא עובר את הגבול בהתגרותו בגור האריה,

⁴⁰ שכל טוב (בובר) בראשית פרק מט ט. וכו במדרש אגדה (בובר) בראשית פרק מט ט: "גור אריה יהודה. בתחלה גור כשלטון, ולבסוף אריה כמלך".

⁵⁵ גם רש"י שם - במדבר כג כד פירש שהקימה היא מתרדמה אך פירש על דרך הדרש: "הן עם כלביא יקום וגו' - כשהן עומדים משנתם שחרית, הן מתגברין כלביא וכארי לחטוף את המצות, ללבוש טלית לקרוא את שמע ולהניח תפילין"

מתעורר זה מתרדמתו ונעמד על רגליו, ומשיב מלחמה בעוצמה רבה. מרגע זה ואילך אין כל ספק שמדובר בגור אריה ולא בחתול. התקפה רבת עוצמה זו עשויה להרתיע מפני התגרות נוספת, כל זמן שגור האריה לא יחזור וישקע בתרדמה עמוקה, ושוב ימנע מלהגיב להתגרונות⁵⁶.

כך גם כותב רבי משה דוד וואלי על ענין הגלות⁵⁷:

כי האומה הזאת היא אומה של אריות, כלם גיבורים, בין לפי טבעם, בין מפני השכינה ששורה עליהם. ומהו טבעם של אריות, שלפעמים כורעים ושוככים ונראים כחלשים, אבל לבסוף קמים בפתע פתאום וטורפים והורגים ואוכלים את הצרים אותם. כך ישראל הם נראים ככורעים ושוככים בזמן הגלות, אבל לבסוף, בזמן הגאולה והיה שארית יעקב בגוים בקרב עמים רבים כאריה בבהמות יער ככפיר בעדרי צאן אשר אם עבר וטרף ורמס ואין מציל. וז"ש: "כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו".

הנמשל לענין זה: עם ישראל ושבת יהודה - המלכות והמנהיגות נמשלים לאריה, משום פוטנציאל העוצמה המיוחדת שגלום בהם. יש זמנים שבהם עם ישראל מתגלה כ"אריה" בעת מלחמתו במלא עוצמתו, ויש שעוצמתו פוחתת במשהו והוא כ"גור אריה", אולם יש זמנים של "רביצה" ותרדמה שבאה לידי ביטוי, בין היתר, בחוסר תגובה הולמת להתגרונות ופגיעות. בכך, עם ישראל מזמין התגרונות נוספות, משום שחוסר התגובה מתפרש כחולשה, חוסר יכולת ואדישות לגורלו. האוייב בטוח שהעוצמה של עם ישראל שבאה לידי ביטוי במלחמות העבר אינה קיימת עוד, האריה הבוגר הזדקן ואיבד

⁴¹
⁵⁶ במשנתו של הרב קוק מצינו מספר פעמים את הדימוי של עם ישראל ל"גור אריה יהודה" - שמתעורר מתרדמת הגלות ומבטא את כוחותיו הגדולים שהיו רדומים לאורך הגלות. לדוגמה: אגרות ראי"ה ח"ג עמ' קצ"ד: "ואנחנו בטוחים שהכח הפלאי העתיק והיפה של גור אריה יהודה יבריק לפנינו בכל מלא הדרו ויפעת עצמות פארו". וכן באגרות ראי"ה ח"א עמ' רל"ג: "והאור יבקע מציון, וגור אריה יהודה יחל לחוש את רעם גבורתו". ובאגרות ראי"ה ח"ב אג' תקע"א עמ' ר"ח: "אלא שגוי קדוש, סגולת העמים, גור-אריה יהודה, נעור מתרדמתו הארוכה, והנה הוא הולך ושב אל נחלתו, אל "גאון יעקב אשר אהב סלה". וכן נמצא דימוי זה בדברי הרצי"ה קוק זצ"ל ב"לנתיבות ישראל" עמ' ס"ג: גור אריה יהודה מתעורר מתרדמתו וכו". העיקרון של ההתעוררות של עם ישראל מהתרדמה לקראת הגאולה קשור לעיקרון המופיע במספר מקומות לגבי ה"דורמיטא" - התרדמה שבאה לפני הגאולה - כדי לאפשר את הנסירה כדי שהחיבור יהיה פנב"פ וכו' עי' בשער הכוונות - דרושי חג הפורים דרוש א ועוד. כמו כן עי' ב"קול דודי דופק" לרב סולוביצ'יק שגם שם חוזר העיקרון של הרעיה אשר אינה מתעוררת בזמן לדפיקה בדלת ולהזדמנות הגואלת - "אני ישנה וליבי ער - קול דודי דופק".

⁵⁷ ספר שבטי יה, ביאור ספר במדבר, פרשת בלק, עמ' רנ"ו.

את כוחו וגור האריה אינו אלא סתם חתול, וניתן להכריעו. אולם כאשר התגרריותו ופגיעותיו מגדישות את הסאה עם ישראל מתעורר מן התרדמה ומגיב במלא עוצמתו. אז מובן לכל, שעם ישראל היה והנו "גור אריה"! ההתעוררות מהתרדמה תלויה, בין היתר, במנהיגות, וגם לה יש זמנים שבהם היא חדורה בעוז ועוצמה ובכוחה למצות את העוצמה הגלומה בעם ישראל. ולעיתים היא עצמה מצויה ב"רביצה" וחולשתה מקרינה חולשה על עם ישראל כולו. הפרשנות של תקופת התרדמה כאובדן מוחלט ובלתי הפיך של העוצמה שהיתה לעם ישראל, אינה רק נחלת אויבי עם ישראל, לא מעט אנשים מקרב עמנו פנימה מפרשים את התרדמה כאובדן העוצמה והמוטיבציה שהיתה לנו, ושכמוה לא תהיה לנו עוד⁵⁸. מבחינה זו מבצע "חומת מגן" היוה קו פרשת מים לדרכי התגובה הישראלית. במשך שנים רבות, לא הגבנו כראוי להתגרריות ופגיעות והדבר התפרש כחולשה, ושחיקת העוצמות שהכרנו ממלחמות העבר. במהלך המבצע ובהיקף ההתגייסות לו התברר שכאשר אוייבנו הגדישו את הסאה, והמנהיגות התעשתה וקראה לעם ישראל לדגל, הארי מתעורר מתרדמתו קם מרבצו, והשיב מלחמה שעה, במלא עוצמתו. ואז כולם מבינים שהיה מוקדם מדי להספיד את העוצמה של עם ישראל.

42
⁵⁸ תא"ל במיל' רפי נוי, חבר המשלחת לשיחות השלום עם סוריה שהיה רמ"ט פיקוד הצפון. טען ברב שיח על הגולן בפני חניכי המכינה הקד"צ "בית ישראל", מתוך "ארץ הגולן" תש"ס: "מהי המציאות המחייבת את הנסיגה (מהגולן) לדעת נוי? לטענתו, איבדנו את החוסן הלאומי. העם בישראל עייף לצערו. אין אנו עוד חברה מגוייסת, אין לנו יכולת עמידה ויכולת ספיגה. העם בישראל לא יוכל לעמוד במלחמה על הגולן, כיוון שלמעלה ממחצית החיילים יסרבו להתגייס ולהשתתף במלחמה. במציאות כזו אין אפשרות להיות גיבורים גדולים ולהתעקש. אין ברירה אלא לוותר!!!!".

חמש שנים למבצע "חומת מגן"

בימים אלה ימלאו חמש שנים למבצע "חומת מגן"⁵⁹. מבצע זה היווה נקודת מפנה בהתנהלות של מדינת ישראל כנגד מתקפת הטרור שהתחילה שנה וחצי לפני כן. כיום חמש שנים לאחר המבצע ניתן להתבונן בו מפרספקטיבה רחבה יותר.

כמי שנטל חלק במבצע, כסמח"ט של חטיבת שריון שהשתתפה בכיבוש העיר שכס, יש למבצע זה גם היבט אישי ואמוני. זכות גדולה נפלה בחלקנו לפקד ולהוביל, להיות בנקודות ההחלטה וההובלה של המבצע, שהיה מלחמה לכל דבר. במבצע זה ראינו בעינינו ניסים גדולים. במספר אירועים שהתחוללו בגזרתנו, רק כפסע הפריד בין מה שקרה, והסתיים בהצלחה ללא נפגעים, לבין הסכנה שאירועים אלה יעלו במחיר של נפגעים רבים.

גיוס המילואים למבצע "חומת מגן" התחיל ביום שישי ונמשך לאורך שבת חול המועד פסח. המשימה של חטיבת המילואים שלנו ("יפתח") היתה להשתתף, ביחד עם חטיבת גולני וחטיבת הצנחנים, בכיבוש העיר שכס. שכס היתה בירת הטרור של יהודה ושומרון, והתבצרו בה חמושים רבים מכל הארגונים, ולכן הוקצו לכיבושה שלוש יחידות איכות.

קליטת האנשיה וציודם החלה כבר בשעות הבוקר של יום שישי, ומפקדת החטיבה, החלה בארגון יחידות המשנה שלה. מפקדת החטיבה הקימה חמ"ל והחלה בתכנון המבצע וב"נוהל קרב", ובמקביל ניהלה את תהליך הגיוס וההתארגנות. במהלך התכנון

⁵⁹ המאמר התפרסם בפורמט מקוצר אתר "דתילי" ישראל, בפסח תשס"ז-לציון חמש שנים למבצע "חומת מגן". אמנם יש בה חזרה מסויימת על דברים שכבר נכתבו, אולם המבט על האירועים בפרספקטיבה של כמה שנים מצדיק הבאתם כאן. לאחר "עופרת יצוקה" חזרנו במידת מה לדרך "חומת מגן" אולם במעט מדי ומידי מאוחר.

הושקע מאמץ רב להשיג מודיעין על דפוסי ההתארגנות של המחבלים בעיר ועל מיקום מדוייק של המטענים שהונחו לאורך הצירים.

בשעות הצהריים המוקדמות החלו קבוצת הפקודות, המפקדים קיבלו עדכונים ומשימות, והחלו במלאכה, במרץ רב. הכרנו את חיילי ומפקדי החטיבה ואת איכותם המיוחדת, ידענו שאנחנו יכולים לסמוך עליהם, היינו בטוחים שיעשו את המירב והמיטב כדי שנצליח לעמוד במשימה. למרות שכולם הבינו את הסכנות שעומדות בפנינו, היתה חדווה מיוחדת של עשיה משותפת, ורצון להצליח. בכל פעם שהיגיע עוד משהו הוא התקבל בהתרגשות גדולה, היתה באוויר מן תחושה משפחתית, קירבה ורעות מיוחדת שמתגברת בהקשרים שכאלה.

עבורי זו היתה גם הפעם הראשונה בה פיקדתי, בשעת אמת, על תהליך כל כך מורכב, של הכנות למבצע שהוא בעצם מלחמה. זה חייב לנהל בצורה מקצועית ומבוקרת מספר תהליכים במקביל. לשם כך נזקקנו לריכוז רב תוך כדי עשיה אינטנסיבית. המחשבה היתה מרוכזת במה שצריך לעשות, תוך כניסה לפרטים, בקבלת החלטות וקביעת סדרי עדיפויות, בפתרון בעיות, ובנסיון למנוע מראש בעיות אפשריות. זוהי עשיה אינטנסיבית ביותר שמעסיקה את המחשבה ואינה מאפשרת כמעט להפנות משאבים, חשיבה, זמן, ותשומת לב - לדברים אחרים. במקביל לה מלווה העשיה בתחושות שונות: תחושה של אחריות כבידה להצלחת המשימה ולגורל האנשים. תחושה של "שעת מבחן" לעם ישראל בכלל, ולחטיבה בפרט. המבצע העמיד במבחן את כל מה שהכנו וטיפחנו במהלך השנים: את הנחות העבודה, התכניות, האימונים, משאבי האנוש ורוח היחידה.

בנוסף לכך, היתה ציפיה גדולה לבאות, ומספר סימני שאלה ריחפו ברקע של העשיה. בשנים שקדמו ל"חומת מגן" היו שטענו שלחימה בערי יהודה ושומרון ובסמטאות הקסבות של הערים, תהיה כרוכה בעשרות ואולי אף מאות נפגעים. גם אם היה ברור לנו שזו הערכה מופרזת, עדיין נותר סימן שאלה גדול שמעצים את כובד האחריות המוטל על כתפינו כמפקדים, ובמיוחד כאשר מדובר על לוחמי מילואים בעלי משפחות.

סימן שאלה נוסף שריחף ברקע: מה יהיה היקף ההתגייסות? בשנים האחרונות היו מספר דיונים ומשחקי מלחמה בהם העריכו מפקדים שהיקף ההתגייסות של אנשי המילואים ב"יום פקודה" יהיה נמוך באופן ניכר ממה שהיה במלחמת יום הכיפורים ואף במבצע שלום הגליל. לדעתם הירידה בהיקף ההשתתפות קשור לתמורות ערכיות שעברו מאז על החברה הישראלית ובשל ההקשרים הפוליטיים שיהיו למלחמה, שהיא בעצם **ביטול של "הסכמי אוסלו"**⁶⁰ בערי יהודה ושומרון.

בנוסף לכך כולם ידעו, שאנו אמורים להלחם בעיר שכם, בירת הטרור⁶¹, ומבינים את הסיכון הכרוך בכך. גם שאר התנאים היו עשויים להשפיע: גיוס בעלי משפחות בתקופה של חופשה שהילדים מצויים בבית (חופשת הפסח), ומזג האויר החורפי שהקשה מאד. היה צפוי שאלה ישפיעו לרעה על אחוזי הגיוס, גם אם היה קשה להעריך מראש עד כמה.

במהלך קבוצת הפקודות במפקדת החטיבה, קיבלנו דיווחים שוטפים, על התגייסות החיילים והתארגנות יחידות החטיבה. בשתיים עשרה וחצי בלילה, לאחר תום ההכנות המבצעיות הראשוניות, החלטתי לגשת לבקר ביחידות החטיבה, כדי להתרשם בצורה בלתי אמצעית מהמתרחש שם. נלווה אלי סמח"ט ב' של החטיבה.

הגענו לגדוד הראשון. בתוך הסככה הענקית היו בין 400 ל-500 חיילים. כמעט כל החיילים כבר ישנו אולם היתה קבוצה לא מבוטלת של חיילים שהמתינו בצד בלבוש אזרחי. כששאלנו את אחד המפקדים מדוע לא מתארגנים לשינה - למרות זבמהלך יום השבת היתה מתוכננת פעילות רבה? תשובתו היתה: "לא נותר ציוד עבור החיילים שהגיעו בשעה האחרונה, משום שהגיעו יותר אנשים מהצפוי, וכל הציוד שהיה במחסנים חולק. אפילו ציוד מינימלי לא נשאר: לא

45

⁶⁰ פחות מעשור מאז נחתמו הסכמים אלה, ובוצעו, ביציאת צה"ל מהערים ביהודה ושומרון וחבל עזה.

⁶¹ בתקופת האינתיפאדה היה חשוב לארגונים השונים של העיר שכם למתג את העיר כבירת הטרור, והתושבים ניסו להוכיח את עצמם באמצעות פיגועים נגדנו, מוכר המודל של הנער הפלסטיני המתאבד, מחנות הפליטים הצפופים, החמולות הגדולות - זה מה שאפיין את העיר תמיד אמרו שהרעה תבוא משכם.

מדים, לא מעילים, לא שקי שינה ולא מזרונים". הערכנו שנוכל להשלים את הציוד החסר ע"י ציוד מיותר שישאר בשאר היחידות של החטיבה שאולי בהם הגיוס לא יהיה מלא. לא העלנו על דעתנו שגם בשאר היחידות המצב יהיה דומה. המשכנו בסיור בשאר הגדודים בפלס"ר בפלחה"ן ובכל שאר היחידות החטיבתיות, והופתענו לגלות שבכל יחידות החטיבה יש אותה בעיה. בליל הגיוס אחוז הגיוס בקרב הלוחמים בחטיבה עבר את סף מאה האחוז. זה היה הישג חסר תקדים שגרם לנו סיפוק גדול. אולם היה לכך גם פן נוסף: היה עלינו להשלים את הציוד החסר, ולדאוג לתוספת מזון כשר לפסח כדי שלא יחסר. "צרות של עשירים". ביחד עם המח"ט התייצבנו במפקדת האוגדה ולאורך כל הלילה ניסינו לפתור את הבעיות שנוצרו. כשהאיר השחר התבהרה התמונה הכללית, היקף הגיוס של אנשי המילואים בכלל היחידות שגוייסו למבצע היה דומה.

במהלך הבוקר בשיחות עם מפקדים התייחסתי להיקף הגיוס ומשמעותו המכרעת: "אתמול בלילה המבצע הוכרע - עוד בטרם נורה הכדור הראשון". זוהי קביעה שאינה מובנת מאליה, שכן בלחימה רגילה, מקובל לחשוב, שהיקף הגיוס משפיע על הכרעת הקרב רק בצורה עקיפה - כמות הלוחמים משפיעה על העוצמה הצבאית, וזו מגדילה את סיכויי ההכרעה. בסוג העימות שאנו מצויים בתוכו היקף הגיוס של אנשי המילואים הוא גורם מכריע באופן ישיר, משום שהוא מדד להלכי הרוח ב"צבא העם", לאמונה בצדקת הדרך ולחוסן של החברה הישראלית בכלל, ולנכונותה להלחם ולהסתכן כדי לשמור על האינטרסים החיוניים שלה".

במוצאי שביעי של פסח החל הקרב לכיבוש שכם וקבר יוסף. החטיבה נכנסה לשכם בשני ראשים, ובמקביל אליה גם חטיבת הצנחנים וחטיבת גולני. **בעמק שכם שבו החל הפילוג ההיסטורי בתוך עם ישראל** (בהתפלגות הממלכה בתקופת ירבעם) **נלחמו כתף אל כתף, באחדות ובאחוות לוחמים חיילים ממגזרים שונים למען מטרה אחת צודקת מעין כמוה, לפגוע בתשתיות הטרור המכה ברחובותינו.** תוך מספר שעות הקרב הוכרע וכוחות החטיבה השלימו את ההשתלטות על מזרחה של העיר. ובכלל זה גם קבר יוסף. ב"ה בניסי

ניסים גם לא היו לחטיבה נפגעים למעט פצוע אחד שנפגע כתוצאה מירי דו צדדי.

מבצע "חומת מגן" היה מבצע מוצלח מעין כמוהו. הוא השיג את מטרתו תוך סמן קצר. הוא גרם לפגיעה אנושה בתשתיות הטרור והביא לירידה דרסטית בהיקף הפיגועים.

על רקע הלך הרוחות והקונספציה שקדמה למבצע – ניתן לומר שעצם היציאה למבצע והיקפי ההיענות של חיילי המילואים היו נקודת מפנה משמעותית. המלחמה שניטשת בין מדינת ישראל לבין אויביה בעשור האחרון אינה מלחמה רגילה אין בה קרבות שי"ן בשי"ן ולא קרבות אויר של מטוס מול מטוס. מולנו אויב שרוצה לנשלנו מארצנו באמצעות יצירת אפקט שיפגע באמונתנו בצדקת דרכנו ובנחישותנו בקשר שלנו לארץ. במשך תקופה ארוכה המדיניות של מדינת ישראל היתה של הבלגה והתכחשות למגמות של אויביה. הפעם הראשונה, לאחר שנים מספר, שמדינת ישראל ייצרה תגובה משמעותית שהולמת את האינטרס שלה היה במבצע "חומת מגן". נדמה שגם אויבנו הבינו את המסר הזה.

היום, בפרספקטיבה לאחור אנו מבינים שמבצע "חומת מגן" היה "קו פרשת המים", לכל התהליכים שהחלו מאז הסכמי אוסלו. הוא הביא לידי ביטוי את ההתפכחות של החברה הישראלית והמנהיגות הפוליטית שהיו שבויים בקונספציה של ה"מזרח התיכון החדש", ושל פעמי השלום שבאו על ארצנו. המבצע יצר תפנית משמעותית, וייתר את הויכוח האם ניתן לנצח את הטרור, הוא הוכיח שכן, ובגדול. הוא חשף בפעם המי יודע כמה, שעם ישראל יודע להיקרא אל הדגל, ואם יש מטרות מוצדקות, הוא מוכן להירתם אליהם בחירוף נפש. בעקבות מבצע "חומת מגן", השתפרה לעין ערוך, ההרתעה של צה"ל. המבצע צרב בתודעת הערבים והמנהיגות שלהם שיש "תג מחיר" לטרור, שזוהי לא הדרך להשגת יעדים ואינטרסים מדיניים, מול מדינת ישראל, וששווה להם לשקול מחיר זה היטב, בטרם יצאו להרפתקה דומה בעתיד.

למרבה הצער והכאב, דווקא בעת שמדינת ישראל התחזקה

בלחימתה בטרור, במהלך תמוה, לאחר שלוש שנים, נולדה לעולם תכנית ההתנתקות, שעליה אמר הרמטכ"ל דאז שהיא "רוח גבית לטרור". היא העצימה את הגישה המשקפת עייפות ושחיקה מהיעדים הלאומיים של הציונות. פעם נוספת הוכיח עם ישראל לעצמו, שהוא יכול לעולל לעצמו מה שהרעים והמרים שבאויביו אינם יכולים לגרום לו. תכנית רעה זו הפחיתה בצורה משמעותית את הישגי המבצע. כיום אנו יודעים שהיא גם הביאה לנצחונו של החמאס בעזה. גור האריה, שבמשל, נכנס למצב של תרדמה, ומשלם על כך מחיר יקר. מה יהיה האירוע הבא שיעיר אותו מתרדמתו, ויראה לעולם שהוא גור אריה?⁶²

אולם, עדיין, בשאר חלקי יהודה ושומרון ובכלל זה העיר שכם, ניתן לקבוע בוודאות שלמבצע "חומת מגן" היתה תרומה נכבדת למצב השקט שקיים היום, ולרמת הטרור הנמוכה.

למבצע זה חשיבות נוספת, מעבר לתוצאותיו, הצבאיות והמדיניות. הסתכלות קונספטואלית על המבצע, על התהליכים שקדמו לו, והתוצאות שהוא גרם, יכולים להמחיש לנו באופן עדכני ואקטואלי, את הזיקה שיש בין ההיבטים הערכיים והתודעתיים של שדה המערכה, ובין תוצאות הקרב. היבטים אלה מחייבים אותו להבין שלשם שמירה על בטחונו עלינו להשקיע תשומות ומאמצים רבים כדי לפתח ולקדם את התודעה הלאומית של החברה הישראלית. עדיין יש רבים בחברה הישראלית שאינם מבינים שכשם שאנו מחוייבים לפתח תשתיות של נשק לקראת העימותים הצפויים לנו, לא פחות מכך עלינו להכין את הכלים הרוחניים התרבותיים והתודעתיים של החברה הישראלית, לקראת העימותים בהמשך הדרך.

משהסתיים המבצע התבקשנו לדון בתוצאותיו, ובלקחיו, הצבאיים והרוחניים, בבמות רבות. בין הייתר, הדברים הועלו על הכתב והתפרסמו. במקביל לכך התחזקה ההכרה שלא די בכתיבה ובהרצאת הדברים, אנו חייבים לתרום את חלקנו בגיבוש המסגרות שיעצימו

⁶² לאחר כתיבת הדברים. בחנוכה תשס"ט, יצא צה"ל למבצע "עופרת יצוקה" במהלכו השתלט על חלקים מרצועת עזה, כדי לפגוע בתשתיות הטרור שנבנו שם לאחר ההתנתקות. בדומה ל"חומת מגן" ביהודה ושומרון היה בכך גם ביטוי למפרע, לכשלון של תכנית ההתנתקות.

ויחזקו את שני מרכיבי הביטחון של עם ישראל, הצבאי והרוחני.

שנתיים לאחר מבצע "מבצע חומת מגן" התחלנו במהלך, שהביא לבסוף, בשנת תשס"ה, להקמת המסלול היחודי של בני הישיבות: ה"שש הסדר"-ה"שסדר". מסלול זה משקף, במידה מסויימת, את המסקנות המתבקשות מהמבצע. ביקשנו ליצור מסגרת שיש בה תרומה משולבת לביטחון בשני צדדיו: בפיתוח במקביל, של למוד תורה והעצמת הרוח, ובגיבוש מתכונת של שרות איכותי בצבא כחיילים וכמפקדים.

כיום, שלוש שנים לאחר הקמתו אנו יכולים להודות לקב"ה על מה שזיכנו. הקב"ה זימן שהישיבה תתמקם בעיר מודיעין, עירם של החשמונאים. מורשת החשמונאים לדורות הולמת, אולי יותר מכל, את השילוב המופלא בין שני צידי המטבע של הביטחון הלאומי שלנו מאז ולתמיד: העוצמה הצבאית והרוח. בהקמת הישיבה אנו מרגישים שאנו מחזירים עטרה ליושנה.

אמנם היו קשיים רבים בתחילת הדרך, אולם לבסוף הישיבה קמה, הרבנים גדולי הדור נתנו את ברכתם, בני נוער איכותיים ונחושים, מהציונות הדתית הצטרפו למהלך נחשוני זה, אנשים טובים מהעיר ומכל העולם תמכו בנו, ואנו רואים ברכה גדולה בעמלנו.

כעת מוטלת על כתפנו החובה לפעול בעוז כדי לחזק את הישיבה, ולהפיץ את המסר הזה ככל יכולתנו.

לזכרון עולם בבית מדרשנו

"וכבוד עשו לו במותו" – מלמד שהושיבו ישיבה על קברו"
(בבא קמא דף טז/ב)

סמ"ר מאיר שנוולד הי"ד

נולד בחנוכה ביום כ"ט בכסלו תשל"ה (13.12.1974)
בצפת, להוריו ר' משה ונחמה שנוולד.
למד בישיבת ההסדר בקרית שמונה.
נפל בכפר דרום ת"ו – ט' ניסן תשנ"ה (9.4.1995).

סמ"ר מאיר שנוולד הי"ד

סגן הראל שרם הי"ד

נולד ביום ד' בתמוז תשל"ב (16.6.1972) ברמת גן.
להוריו משה ושלוה.
למד בישיבת ההסדר בחיספין.
נפל בקרב בלבנון בערב שבת חנוכה, כ"ז כסלו תשנ"ד.
(10.12.1993)

סגן הראל שרם הי"ד

סמ"ר יהונתן יעקב אינהורן הי"ד

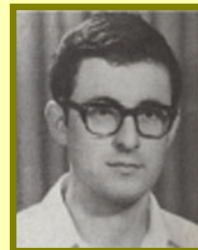
נולד ביום כ"א בסיוון התשמ"ד (21.6.84) בהר ברכה,
להוריו דוד ורויטל.
למד בישיבת ההסדר באילת ובמכינה בעצמונה.
נפל בקרב במלחמת לבנון השנייה, בעיירה עייתא א-
שעב, ז' מנחם-אב תשס"ו.

סמ"ר יהונתן יעקב
אינהורן הי"ד

רב"ט דב אינדיג הי"ד

נולד ביום ג' בסיוון תשי"א (7.6.1951) ברומניה, להוריו
מרים ואברהם-יחזקאל, עלה עם הוריו לארץ בשנת 1959.
למד בישיבת ההסדר "כרם ביבנה".
נפל בקרב במלחמת יוה"כ בקרבות הבלימה נגד הסורים
ברמת הגולן ביום י"א בתשרי תשל"ד (7.10.1973).

רב"ט דב אינדיג הי"ד

סא"ל אבנר גולדמן ז"ל

נולד ביום ג' באב תשכ"ב (2.8.1962) בפתח תקוה,
להוריו עובדיה ואריקה.
למד בישיבת ההסדר "ברכת משה" מעלה אדומים.
שירת כטייס מסוק יסעור ובתפקידים פיקודיים בחיל
האוויר. נפל באסון המסוק באימון בקרפטים ברומניה
ביום ט"ו באב תשע"א (26.07.2010).

סא"ל אבנר גולדמן ז"ל